

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA PSYCHOLOGIE A PATOPSYCHOLOGIE

SMYSL ŽIVOTA – NÁPLŇ ŽIVOTA PĚSTOUNSKÉ RODINY

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Michaela Pugnerová, Ph.D.

Vypracovala:

Pavčina Kociánová

Olomouc 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem pouze uvedené zdroje a literatury.

V Olomouci dne 24.6.2016

Podpis .....

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Michaele Pugnerové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce a za konzultace, při kterých mi pomohla prohloubit a rozšířit zpracování daného tématu.

Obsah	
Úvod	- 6 -
TEORETICKÁ ČÁST	- 8 -
1 SMYSL ŽIVOTA	- 9 -
1.1 Smysl života	- 9 -
1.1.1 Pojetí smyslu života v psychologické praxi.....	- 10 -
1.1.2 Základní zdroje smyslu života.....	- 11 -
1.2 Existenciální frustrace	- 12 -
2 ČLOVĚK, JEHO POTŘEBY A HODNOTY	- 15 -
2.1 Potřeby	- 15 -
2.1.1 Potřeby pěstouna	- 16 -
2.1.2 Potřeby dítěte umístěného do pěstounské rodiny	- 16 -
2.2 Hodnoty.....	- 18 -
2.2.1 Hodnoty v rodině.....	- 19 -
3 RODINA	- 21 -
4 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	- 23 -
4.1 Systém náhradní péče	- 24 -
4.2 Historie náhradní rodinné péče	- 27 -
4.3 Náhradní rodinná péče v současnosti	- 29 -
5 NÁPLŇ ŽIVOTA PĚSTOUNSKÉ RODINY	- 31 -
5.1 Potřeby dítěte, potřeby pěstouna.....	- 31 -
5.2 Osobnost pěstouna a jeho příprava	- 33 -
6 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	- 36 -
6.1 Dávky pěstounské péče.....	- 37 -
6.1.1 Příspěvek při převzetí dítěte	- 38 -
6.1.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	- 39 -
6.1.2 Odměna pěstouna.....	- 40 -
6.1.4 Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla	- 41 -

6.1.5 Příspěvek při ukončení pěstounské péče	- 41 -
EMPIRICKÁ ČÁST	- 42 -
7.1 Výzkumné otázky a výzkumné předpoklady	- 43 -
7.2 Použité metody	- 44 -
7.3 Technika sběru dat	- 47 -
8 Výzkumný soubor	- 48 -
8.1 Charakteristika výzkumného souboru dle pohlaví	- 48 -
8.2 Charakteristika výzkumného souboru dle věku	- 49 -
8.3 Charakteristika výzkumného souboru dle náboženského vyznání	- 50 -
8.4 Charakteristika výzkumného souboru dle vzdělání.....	- 51 -
9 Získané výsledky a jejich interpretace	- 53 -
Výzkumná otázka č. 1:	- 53 -
9.2 Výzkumná otázka č. 2	- 54 -
Výzkumná otázka č. 3	- 56 -
9.4 Výzkumná otázka č. 4	- 57 -
10 Diskuze	- 61 -
11 Závěr	- 64 -

Úvod

"Staronová psychologická moudrost totiž praví, že má-li dítě vyrůstat v osobnost zdravou a zdatnou (což by si zajisté měli přát, jak jeho rodiče, tak celá společnost), má vyrůst v prostředí citově vřelém (vstřícném, přijímajícím) a stálém!"

Zdeněk Matějček

Diplomová práce je zaměřena na smysl života – životní náplň pěstounské rodiny. Námět náhradní rodinné péče je mi blízký, protože pracuji v sociálním odvětví, kde se denně setkávám s náhradními rodiči, kteří vychovávají ty děti, které neměly to štěstí vyrůstat se svými biologickými rodiči. Právě proto vyvstala otázka, zda je pěstounská péče naplněním smyslu života a jakou míru životní naplněnosti nebo existenciální frustrace mohou dosáhnout respondenti z výzkumného souboru.

Podle výzkumů, které již v oblasti pěstounské péče proběhly a stále probíhají je patrné, že většina lidí vyrůstajících v náhradních rodinách je schopná se adekvátně zapojit do společnosti a žít svůj život v úplném naplnění bez pocitů větší citové ztráty. Většina mladých lidí je v pozdějším životě úspěšná, pokud mají šanci zažít hluboké a důvěrné citové vztahy k rodičovským postavám, které jsou kontinuální a provázejí od dětství k dospělosti (Sobotková, Očenášková, 2013).

Je důležité si uvědomit, kdo vlastně může náhradní rodinnou péči vykonávat, jak složitá je administrativa a legislativa daná naším státem. Důležitým faktorem jsou také vlastnosti pěstounů, zda jsou vhodnými kandidáty, zda zvládnout výchovu jiného, než vlastního dítěte, neboť výchova dítěte je jedním z nejtěžších úkolů v naší společnosti. V teoretické části se budeme snažit pojmut co je vlastní náplní života jedince, jeho potřebami a životními hodnotami. Seznámíme se s vlastní náplní života pěstouna. Rozvineme oblast pěstounské péče, která nahrazuje biologickou rodinu. Z části se podíváme také na to, jak se změnila pěstounská péče od doby dávné historie. Podíváme se na to, jak je upravena odměna pěstounů ve formě dávek pěstounské péče.

Práce by měla seznámit čtenáře nebo budoucí žadatele o výkon pěstounské péče jaké nároky jsou na pěstouny kladeny, a tím přispět k vyvarování se eventuálním problémům a rizikům, se kterými se mohou během výchovy jim svěřeného dítěte setkat.

V první kapitole postupně seznamuji s teoretickým vymezením pojmu smysl života a jeho základními zdroji. Mým záměrem je soustředit se jak na obecnou rovinu těchto pojmů, tak i na konkrétní specifikaci těchto pojmů v oblasti pěstounské péče. Budu se postupně zabírat tím, co je možné označit smyslem života jednotlivce.

Ve druhé kapitole podrobněji rozvedu potřeby a hodnoty, které v lidském životě zaujímají jedny z nezaměnitelných rolí, jelikož přirozeností každého člověka je dosáhnout vytyčeného cíle a potažmo tak štěstí ve svém životě.

V návaznosti se dále zaměříme na potřeby a hodnoty, které by měly být zásadní pro lidi, kteří se rozhodli vykonávat pěstounskou péči.

V kapitole Rodina se zaměřuji na důležitost rodiny, je-li zdravá, pak je zdravá celá společnost. V opačném případě nastupuje a nahrazuje výchovu jiný systém. V našem případě se jedná především o pěstounskou péči.

Empirické části se zabývám převážně mírou prožívání smysluplnosti pěstouna a jeho postoji k životu. Tato část zhodnocuje prožívání smysluplnosti pěstouna. Výsledné informace byly získávány z dotazníků Logo - testu E.Lukasové a MBI - Maslach Burnout Inventory, které vyplnili respondenti vykonávající pěstounskou péči. Zhodnocením dotazníků zjistím míru prožívané smysluplnosti pěstounů a také zda jsou ve své profesi ohrožení syndromem vyhoření. Z výsledků se dozvím, zda se potvrdí mé předem dané předpoklady.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SMYSL ŽIVOTA

V této kapitole se postupně seznámíme s teoretickým vymezením pojmu smysl života s jeho základními zdroji a hodnotami. Naším záměrem je soustředit se jak na obecnou rovinu těchto pojmů, tak i na konkrétní specifikaci těchto pojmů v oblasti péstounské péče. Budeme se postupně zabírat tím, co je možné označit smyslem života jednotlivce.

1.1 Smysl života

Slovo - meaning („smysl“, „význam“, „mínění“) se používá v souvislosti se smyslem života, kdy vyjadřuje konečný cíl, nejvyšší hodnotu něčeho. Ve významu se odráží přesvědčení, že události spolu souvisejí a směřují ke konečnému cíli a jsou časově a příčinně propojeny. Jevy tedy nejsou náhodné, ale zapadají do schématu, který je řízen konečným účelem (Csikszentmihalyi, 2015).

Smysl života bychom tedy mohli vnímat jako faktor, s jehož pomocí člověk lépe zvládá situace ve svém každodenním životě. Poskytuje člověku jeho vlastní životní rámec, pomocí kterého dokáže hodnotit zvládání situací a událostí ve svém životě, které směřují k naplnění jeho životních cílů (Soukupová, 2004).

„*Jaký je smysl života?*“ Smyslem života je právě jeho smysl: to znamená, ať je to cokoli, ať to najdeme v čemkoli, právě tento jednotný a jednotící cíl, poslání, záměr je to, co životu dává smysl (Csikszentmihalyi, 1996),

Smysluplnost života zaujímá tedy své významné místo v průběhu celého života člověka, spoluvytváří jeho osobnost (Křivohlavý, 2007).

S tím souvisí fakt, že každý vnímá svůj smysl života jinak. Každý člověk je svým způsobem ovlivněn otázkou smyslu života. Život jedince je celoživotním vývojem, nalézáním svého bytí, smyslu, otázkami proč žijeme. Celý život hledáme nějaké odpovědi na otázky svého bytí.

Během lidského života dochází k mnoha změnám a to i v oblasti vnitřně vztahovém. Každý jedinec svou životní náplň vidí v něčem jiném. Moderní doba přináší stále větší rozdíly v hodnotách a postojích dospělých i mládeže. Jedna i druhá generace vyrůstala v rozličných podmínkách a využívala jiných zkušeností. V mnoha případech se můžeme setkat s tím, že mladí lidé považují hodnoty svých rodičů za nesmyslné (Nakonečný, 2005).

1.1.1 Pojetí smyslu života v psychologické praxi

Smyslem života se lidstvo zabývalo již od dávných časů, stal se středem zkoumání několika filozofických směrů a později se tímto tématem podrobněji začala zabývat psychologie. Statistiky ukazují, že je nám dnes známo přibližně 170 různých definic o tématu smysluplnosti existence. I přes velký zájem však zůstává stále plně nezodpovězena (Tavel, 2007).

V 19. století pátralo mnoho uznávaných filozofů a psychologů po smyslu života. To, co pro nás znamená smysl života, ovlivňuje také naše fyzické zdraví a samozřejmě to ovlivňuje i kvalitu našeho života. Stejně tak jako se liší definice pojmu hodnota u jednotlivých psychologů, i o smyslu života se různí odborníci vyjadřují rozlišeně. Tavel (2007, s. 98-100) uvádí některé z možných definic smyslu života níže uvedených psychologů:

- *Smysl je stav, kdy má člověk životní cíle, pocit směru, pořádku a důvodu k existenci* (G. T. Reker).
- *Smysl života je individuální konstruovaný kognitivní systém, který dává životu osobní hodnotu* (P. T. P. Wong).
- *Smysl života je mentální reprezentace možných souvislostí mezi věcmi, událostmi a vztahy* (H. Baumeister).

Další významní psychologové reagují na otázku smysluplnosti života takto:

A. Adler považoval za smysl života naše žití ve prospěch lidstva. C.G. Jung považoval zdroj lidské moudrosti v kolektivním nevědomí. A. M. Maslow se zabýval motivační silou, a směřoval motivační sílu k vyšším cílům.

Nejvíce se problematice smysluplnosti života věnoval významný rakouský lékař, psychiatr a psycholog V. E. Frankl. Vycházel ve svých teoriích z Freudovy psychoanalýzy, že člověk naplní svůj život tehdy, pokud nalezne smysl svého života a hodnoty své každodenní činnosti. Hlavní motivační sílu představuje podle něj životní smysl a hodnoty.

Zdroje smyslu života a jeho prožívání byly odborníky shrnuty do tří vzájemně se doplňujících složek (triáda hodnot):

- kognitivní – říká, jaké má člověk postoje a jak si interpretuje prožité události

- motivační – jejím obsahem je systém hodnot a cílů
- afektivní – zahrnuje pocity štěstí, spokojenosti, naplnění

1.1.2 Základní zdroje smyslu života

Zdrojem smyslu života jsou životní cíle, přesvědčení, ideály, prostě vše v čem člověk nalézá smysl. Zdroje smyslu života lze shrnout do obecného označení a to “hodnota”. Smysl života je potřeba rozvíjet, čím víc zdrojů je člověk schopen využít, můžeme říci, že tím větší je jeho smysl života. Na druhou stranu se musíme podívat také a hloubku života, ta souvisí s kvalitou zdrojů a také s kvalitou života. Dle výzkumů významných psychologů Reker a Wonga největší hloubku zdrojů přiřazují lidé především spirituálním, religiózním, sociálním, ale také politickým. Naopak nejmenší hloubku zdrojů vykázal požitok z komfortu a bezstarostný život.

Podle tohoto pojetí (Reker a Wong, 1998) každé sdělení o smysluplnosti a účelu života je charakterizováno čtyřmi dimenzemi, složkami, komponenty:

1. **zdrojem** – odkud (od čeho) daný člověk své pojetí smysluplnosti života odvozuje
2. **způsobem prožívání smysluplnosti života**
3. **šíří** – rozmanitostí, pestrostí, různorodostí zdrojů smysluplnosti, tj. tím jak rozsáhlý je soubor zdrojů, z níž daná osoba čerpá své pojetí smysluplnosti
4. **hloubkou** – jak vysoko přesahuje sebestředné pojetí života, tj. jak moc je transcenduje

Každý jedinec má svou soustavu hodnot. Ty mohou být uspořádány různě, buď paralelně, nebo pyramidově. Snaží se poukázat na ty hodnoty, které si člověk může zachovat v jakémkoliv okamžiku svého života. Zároveň se Frankl (2006) domníval, že hlavní hodnotu člověk přiřazuje do tří hodnotových okruhů, a díky nim nachází smysl života:

- **hodnoty tvůrčí** (práce, kterou člověk obohacuje okolní svět, nejde jen o práci v zaměstnání, ale i o práci ve prospěch rodiny)
- **hodnoty prožitkové** (nezávisí na věku a zdraví, jde o vnímání krásy přírody, umění, udržování dobrých vztahů a především o radost z maličkostí a lásku)

- **hodnoty postojové** (překonání duševních a tělesných bolestí tím, jaký postoj k nim člověk zaujme)

Výše jsme uvedli nepatrný vhléd do problematiky otázky smyslu života u jednotlivých psychologů, kdybychom ale měli zjednodušit odpověď na otázku, co je smyslem života každého člověka, reakce by zněla: naplňování potřeb jednotlivce. Pokud bychom mohli potřebu smyslu života zařadit do hierarchie, patřila by jistě mezi ty vyšší. Potřeba smyslu života úzce souvisí s pojmem štěstí, často se stává, že ten, kdo nenaplní své potřeby, zůstává nešťastný. Z tohoto hlediska považujeme potřebu smyslu života za jednu z priorit lidské existence jako takové.

Výběr hodnot a jejich následná realizace se mění v závislosti na situaci, ve které se člověk právě ocitl. Na situaci, kterou je potřebné právě řešit. Naplnění smyslu života je ve své podstatě nejjednodušší úkol a ne vždy se lidem daří najít. V těchto případech zažívají frustraci. Dostávají se do úzkosti, smutku, mnohdy vyústí v psychickou poruchu. Lidé, kteří svůj smysl života dlouho nenachází, propadají depresím mnohdy, vyhrožují sebevraždou. Ve společnosti však nejsou pouze lidé, kteří svůj smysl života hledají vědomě. Je spousta takových, kteří po otázkách svého žití nepátrají a svůj život prožijí velmi spokojeně a smysluplně (Ondrušová, 2011).

1.2 Existenciální frustrace

Jak jsme již zmínili výše, pokud nejsou potřeby člověka dostatečně uspokojovány a člověk tak nenaplnuje svůj cíl a smysl života, dochází po nějaké době k frustraci jedince. S tímto stavem je spojen pojem tzv. syndromu vyhoření (burnout syndrom).

Křivohlavý (1998, s. 12) uvádí definici syndromu vyhoření od autorů Ayaly M. Pinesové a Elliota Aronsona z knihy *Career Burnout - Causes and Cures* (1988), kde *syndrom vyhoření popisují jako jev, který je „...definován a subjektivně prožíván jako stav tělesného, citového a duševního vyčerpání, způsobeného dlouhodobým pobýváním v situacích, které jsou emocionálně mimořádně náročné. Tato emocionální náročnost je nejčastěji nastolena spojením velkého očekávání s chronickými situačními stresy“*.

Syndrom vyhoření jako takový je doprovázen soubory příznaků vnějších i vnitřních, psychické obtíže vedou ke kolapsu fyzickému. Mezi nejčastější příznaky řadíme tělesné zhroucení jedince, pocity bezmoci a beznaděje, ztrátu iluzí, negativní

postoj, ať už se týká o práci či zájmy člověka. Postupně dochází k nezvládnání svých emocí, svého jednání, které vede k celkovému kolapsu jedince.

Odborníci se shodují na několika dalších faktech, které bychom mohli zobecnit. Mezi takovéto teze patří, že syndrom vyhoření postihuje zejména ty, kteří jsou z počátku nejnadšenější, jedná se o lidi, kteří přistupují k zaměstnání, či k nějaké činnosti s velkou mírou očekávání, jsou vysoce vnitřně motivováni, očekávají, že daná činnost jim poskytne naplnění smyslu jejich života. Pokud se setkají s neustálým odmítáním a ztrátou ideálů, dostaví se syndrom vyhoření (Křivohlavý, 1998).

Dosti podrobně se syndromem vyhoření zabývá autor Jaro Křivohlavý ve své publikaci s názvem Hořet, ale nevyhořet, zde se blíže můžeme seznámit s procesem psychického vyhoření. Pro účely naší práce a získání lepšího povědomí o této problematice se zmíníme v několika otázkách ještě o několika dalších faktech, které nám vytvoří lepší představu o syndromu, jak jsem ale již naznačila výše, plné poučení lze získat po prostudování zmíněné publikace.

U koho se objevují příznaky vyhoření?

- u člověka, který byl zprvu velice nadšen tím, co dělal, prožíval, tvořil, řídil atp., avšak časem u něho toto vnitřní zanícení ochablo
- u člověka původně nejvýkonnějšího a nejproduktivnějšího, mimořádně tvořivého atp.
- u člověka původně nejodpovědnějšího a nejpečlivějšího
- u člověka, který stále více dává, nežli přijímá (měřeno v psychologických jednotkách)
- u člověka, který není s to snižovat (redukovat) požadavky, jež sám na sebe klade

Jak se cítí člověk propadající se do stavu vyhoření (Křivohlavý 1998, s. 20-22)?

- *cítí se tělesně vyčerpán*
- *cítí se emocionálně vyčerpán*
- *cítí se duševně i „duchovně“ na dně*
- *cítí se vyřízen, unaven*
- *cítí se, jako by byl na tomto světě bezcenným předmětem*
- *cítí se, jako by byl odstrčen někde na vedlejší koleji a život šel mimo něj*

Měli jsme možnost krátkého vhledu do některých rysů, příznaků a projevů syndromu vyhoření. Počet lidí, kteří jsou tímto syndromem zasáhnuti se v průběhu let stále zvyšuje. Křivohlavý uvádí oblasti, ve kterých se burnout syndrom vyskytuje nejčastěji v oblastech zdravotnictví, školství, hospodářství a administrativa, sociální péče, sociální služby a rodiny (Křivohlavý, 1998).

Vzhledem k tématu práce nás zajímají nejvíce poslední tři zmíněné oblasti - sociální péče, sociální služby a rodina. Zde bychom mohli naše názory formulovat pomocí teze, a to, je:

Existuje vzájemná souvislost mezi syndromem vyhoření a prožívanou smysluplností?

Hypotézu rozebereme v praktické části této práce, ale již nyní můžeme alespoň konstatovat, že pěstounství je velice náročná činnost (v současné době se v rámci legislativy jedná o formu zaměstnání), ve které, ač se jedinec snaží sebevíc, dochází také k neúspěchům, vzhledem ke genetické vybavenosti dětí, prostředí z kterého dítě přichází, z jeho osobnosti, z nároku pěstouna, tudíž není vyloučeno, že pěstouny postihne syndrom vyhoření.

Prevencí před vyhořením, jak již bylo výše uvedeno je smysluplnost v tom, co děláme a dle Křivohlavého (1998) bychom naše jednání neměli stavět jen před hodnocením svých spoluobčanů, ale měli bychom vnímat život také z hlediska věčnosti. Lidé, kteří nepropadají zoufalství z toho, jak je druzí hodnotí, mají vyšší míru jistoty a pevnosti, což není nezanedbatelným faktorem klidu, obrany proti stresu, distresu a vyhoření.

V nejobecnější rovině lze tedy konstatovat, že „...otázka uspokojení či neuspokojení tzv. základní existenciální potřeby - smysluplnosti bytí - je jedním z hlavních faktorů jak při vzniku, tak při zvládání jevu burnout. Touto základní existenciální potřebou se rozumí prožívání smysluplnosti existence (žítí)...vztahuje se jak k pocitu (představě) smysluplnosti práce, tak k pocitu smysluplnosti života jako celku.“ (Křivohlavý 1998, s. 102)

2 ČLOVĚK, JEHO POTŘEBY A HODNOTY

V této kapitole se podrobněji seznámíme s pojmy potřeba a hodnota, které v lidském životě zaujímají jedny z nezaměnitelných rolí, jelikož přirozeností každého člověka je dosáhnout vytyčeného cíle a potažmo tak štěstí ve svém životě.

Považujeme za nutné připomenout, že každý člověk je individualitou, tudíž disponuje se svým vlastním hierarchickým uspořádáním hodnot, které jej mají dovést k naplnění cíle jeho života. Vzhledem k charakteru naší práce se budeme zaměřovat na potřeby a hodnoty, které jsou zásadní pro lidi, kteří se rozhodli vykonávat roli pěstounů, stejně tak nahlédneme na hodnoty a potřeby dítěte, které je do pěstounské péče umístěno.

2.1 Potřeby

Podle Psychologického slovníku lze pojem potřeba charakterizovat jako „...nutnost organismu něco získat nebo se něčeho zbavit...“ (Hartl, 2004). Lze tedy konstatovat, že každý člověk, podle toho, jakého chce v životě dosáhnout cíle, upřednostňuje jedny potřeby nad druhými a naopak.

Pod pojmem potřeba si můžeme představit určitý projev nějakého nedostatku, kdy je jeho odstranění ve své podstatě žádoucí. Prožívání nějakého nedostatku může ovlivnit veškerou psychickou činnost jedince. Tyto nedostatky se promítají hlavně do osobnosti člověka, jeho vyjadřování. Dlouhodobým strádáním nedostatků potřeb vzniká situace, kterou nazýváme deprivací. Lidské potřeby jsou neměnné, pouze se kultivují. Dítě má bezesporu jiné potřeby než dospělý jedinec. Lidské potřeby každý jedinec uspokojuje různými způsoby.

Problematikou lidských potřeb se podrobněji zabýval A. H. Maslow (2014), který rozdělil v pyramidě jednotlivé položky do pěti základních potřeb:

- fyziologické potřeby (přežití člověka, spánek, výživa, potřeba pohybu)
- potřeby jistoty a bezpečí (potřeba řádu, pravidel, pocit bezpečí a jistoty)
- potřeby lásky a sounáležitosti (milovat, být milován)
- potřeba uznání a úcty (potřeba být přijímán, oceňován a respektován)
- potřeba seberealizace, sebeaktualizace (většinou v dospělosti, pocit, že práci vykonává dobře)

Jsou-li u dítěte uspokojovány základní psychické potřeby v náležitě míře a pravém vývojovém čase, pak je předpoklad, že dítě vyrostе ve zdravou osobnost (Langmeier, Matějček, 1974).

Podle Zatloukala je nejjednodušší definovat potřebu jako „*rozdíl mezi aktuálním stavem a stavem žádoucím*“ (2011, s. 82). Je ovšem otázkou, kdo a podle čeho se žádoucí stav definuje, kdo a podle čeho aktuální stav posuzuje. Potřeba je identifikována a řešena, pouze pokud se na její existenci shodne pěstoun a dítě v pěstounské péči a dojde k jejich vzájemnému uspokojení potřeb. Potřeba může být konstruována v označeném „společném poli“ právě jmenovaných aktérů. Toto „společné pole“ není předem dané a neměnné, lze jej rozšiřovat nebo zužovat na základě vyjednávání všech aktérů.

Když tedy rozšíříme definici potřeb o aspekt vyjednávání, můžeme potřebu definovat jako „*Konstrukt, který vyjadřuje shodu zainteresovaných aktérů na rozdílu mezi aktuálním a žádoucím stavem*“ (Zatloukal a kol. 2011, s. 85).

2.1.1 Potřeby pěstouna

Pokud bychom se měli řídit hierarchií potřeb tak, jak ji uvádí A. Maslow, zastáváme názor, že člověk, který se chce stát, nebo se již dokonce už pěstounem stal, nepostrádá žádný z prvních čtyř okruhů potřeb.

Jsou uspokojeny jeho potřeby fyziologické, potřeby jistoty a bezpečí, potřeby lásky a sounáležitosti, stejně jako jsou uspokojeny jeho potřeby uznání a úcty. Převážné množství pěstounů má jistě uspokojeny i potřeby seberealizace a sebeaktualizace a i právě proto jsou motivováni k tomu stát se pěstouny a zabezpečit tak potřeby dítěte, které nemělo to štěstí, aby vyrůstalo v rodině a prostředí, kde by mu bylo umožněno uspokojit jeho základní potřeby. Jistě nalezneme drobné odlišnosti v motivaci lidí - pěstounů, ale stojíme za názorem, že se lidem díky pěstounské péči naplní potřeba seberealizace.

2.1.2 Potřeby dítěte umístěného do pěstounské rodiny

Potřeby lidí se liší také s ohledem na věk každého jedince. Potřeby dítěte jsou zcela jistě odlišné od potřeby dospělého jedince. Dítě, které se narodí a vyrůstá ve fungující rodině, považuje za samozřejmé, že má maminku. Ta se projevuje dítěti hlasem, na který je zvyklé, již od malička ví, že když dostane hlad, zapláče a maminka

je ten, kdo mu dá najíst, napít. Mnoho těchto drobností dává dítěti pocit bezpečí, jistoty, důvěry, lásky a sounáležitosti.

Ve fungující rodině jsou tedy splněny tři potřeby, a to potřeby fyziologické, potřeby jistoty a bezpečí, potřeby lásky a sounáležitosti. Dítě s jistotou ví, že toto je „moje doma“ a toto jsou „moji lidé“. Více než biologické rodičovství je pro ně důležité rodičovství psychologické, které je založené na vnitřním, citovém přijetí dítěte. Děti, které přicházejí do náhradních rodin, si s sebou přinášejí mnoho zážitků, zkušeností, pocitů, názorů a handicapů. Často jsou to obtížné věci, se kterými se potřebují vyrovnat. Pro náhradní rodiče je velkou úlevou vědomí, že jistě mohou mnohé ovlivnit a dítěti tím pomoci, ale některé danosti ovlivnit bohužel nemohou.

Základní potřeby všech dětí jsou stejné. Výstižně je popsali J. Langmeier a Z. Matějček (1999):

- **Potřeba stimulace**, tj. optimálního přívodu podnětů co do množství, kvality a proměnlivosti s ohledem na konkrétní dítě. Uspokojení této potřeby vede dítě k aktivitě. Potřeba smysluplného světa. Mají-li se z jednotlivých podnětů stát poznatky a zkušenosti, musí v nich být podnětech nějaký řád, smysl. Uspokojení této potřeby umožňuje dítěti učit se, nabývat zkušenosti, přizpůsobit se životním podmínkám apod.
- **Potřeba jistoty, bezpečí** - jedná se především o interpersonální vztah dítěte s jeho vztahovou osobou, naplňuje se skrze vzájemné interakce, citové vztahy. Uspokojení této potřeby zbavuje dítě úzkosti, dodává mu pocit bezpečí a umožňuje mu cílevědomou aktivitu poznávací, pracovní, společenskou.
- **Potřeba osobní identity**, tj. potřeba sociálního začlenění do širšího okruhu lidí, potřeba „někam patřit“, potřeba vlastního já. Znamená pozitivní přijetí sama sebe a své společenské hodnoty. Uspokojení této potřeby vede ke zdravému sebevědomí dítěte, k patřičné sebeúctě a tím k uspokojivému zařazení do společnosti.
- **Potřeba otevřené budoucnosti**, tj. potřeba životní perspektivy, životního smyslu. Umožňuje uspokojivé prožívání osobního běhu života, poskytuje možnost na něco se těšit. Ztráta životní perspektivy vede k beznaději.

Dítě, které je umístěno do pěstounské péče má svou vlastní zkušenost. Nedostala se mu možnost vyrůstat ve své vlastní rodině jako ostatním dětem. Nevyrůstá s osobou,

která jej porodila. Má pocit mateřské opuštěnosti, dostalo se do rozhodnutí, které si samo neurčilo a nerozumí mu. Dítě se dostává do situace, kdy nevěří, že vztahy mohou být trvalé, nevěří dospělým, nevěří tomu, že mohou uspokojit jeho potřeby. To vše můžeme pojmenovat jako “neviditelné handicapy“. Mezi takové patří:

- dítě potřebuje někomu nebo alespoň k někomu patřit
- dítě potřebuje rozumět své situaci
- dítě potřebuje poznat svoji identitu
- dítě potřebuje s někým sdílet trauma z odmítnutí/ odmítání biologickými rodiči
- dítě potřebuje vrátit se/ vracet se ke své biologické rodině
- dítě potřebuje někomu věřit
- dítě potřebuje být vnímáno a respektováno
- dítě potřebuje učit se bezpečným vztahům
- dítě potřebuje zvládnout samo sebe

Úkolem pěstounů je především zajistit dítěti všechny jeho potřeby tak, aby se cítilo bezpečně, milovaně, aby rozumělo své situaci, mělo se o koho opřít, aby dítě mohlo někomu věřit. Pokud dítě zvládne samo sebe, své emoce a bude rozumět své situaci, bude si jistý sám sebou, mohou pěstouni začít pracovat na vytváření hodnotového systému u dítěte (viz níže).

2.2 Hodnoty

Předem musíme konstatovat, že názory psychologů na pojem hodnota se liší. *Na tento fakt upozorňuje P. Cakirpaloglu v publikaci Psychologie hodnot, kde uvádí, že „...psychologické názory na pojem hodnoty jsou nejednoznačné. Stávající heterogenost v psychologické axiologii odráží rozdíly v přístupech, kritériích a empirických zkušenostech psychologů“* (Cakirpaloglu 2004, s. 353).

P. Cakirpaloglu pod pojmem hodnota vidí „*přesvědčení v něco dobré nebo prospěšné*“ (Cakirpaloglu 2004, s. 343). Uvažuje však také o něčem špatném a nežádoucím.

Pod pojmem hodnota si lze představit v podstatě cokoliv. Na hodnotu v lidském životě pohlíží i různí psychologové různými pohledy. A. Maslow dokonce „*...odmítá definovat tuto komplexní dynamickou složku osobnosti*“ (Cakirpaloglu 2004, s. 353).

Pojmem hodnota se zabývalo také několik psychologů u nás, například Hartl (2004) uvádí, že doplňkovým pojmem k potřebám jsou hodnoty, jejichž výběrem mohou být potřeby uspokojovány. Hlavním rozdílem mezi těmito pojmy je fakt, že potřeby se ve vývoji lidstva v zásadě nemění, kdežto hodnoty jsou z pohledu vývoje člověka velmi proměnlivé (Hartl, 2004).

R. Kohoutek (2008) chápe pojem hodnoty jako nějakou věc nebo ideu, která je pro jedince svým způsobem drahá, něco na čem mu záleží, popřípadě cíl, jehož může dosáhnout. Zároveň můžeme hodnotu chápat jako sociální předměty, jako například estetické či morální hodnoty. Hodnoty mohou být rovněž důležitými motivy, které člověka ovlivňují, převážně k jeho postoji k různým událostem, které se dějí okolo něj.

Podle K. Paulíka jsou hodnoty „*motivačním faktorem vycházejícím z individuálního hodnocení subjektivních potřeb a zájmů s ohledem na společenské souvislosti, zvyky, zákony, morálku, kulturu*“ (Paulík 2010, s. 170).

B. Kraus (2006) se zabýval hodnotovým žebříčkem, kde jsou hodnoty uspořádány dle potřeb každého jednotlivce.

Podle P. Řičana jsou hodnoty „*nejobecnější postoje, které určují celý životní styl a orientaci člověka ve světě*“ (Řičan 2010, s. 109).

Z výše uvedeného můžeme tedy vyvodit, že nelze vytvořit jednotnou a vždy platnou definici pro pojem hodnota. Zkusme ale teoreticky vymezit hodnoty, které se pojí s oblastí rodiny, popřípadě již zmiňované pěstounské péče.

2.2.1 Hodnoty v rodině

Jak jsme již uvedli, pojem hodnota se dá definovat různě. Podle Krecha „*je hodnota důležitá třída názorů, které sdílí členové společnosti*“ (Krech a kol., 1968, s. 395).

My se k této definici připojujeme a dodáváme, že členové fungující rodiny, což je vlastně menší společenství lidí, sdílí stejné nebo podobné hodnoty. Rodiče přenášejí pomocí výchovy hodnotový systém na děti, které jej buď přejímají, nebo přetvářejí. V souvislosti s těmito hodnotami se odvíjí výchova a životní styl každé rodiny, vzniká systém hodnot. V závislosti na hodnotách si členové rodiny utváří postoje ke světu, k ostatním lidem apod..

Autor Spranger se zmiňuje o šesti základních duchovních principech, které určují přístup člověka ke světu - pravda, užitek, krása, láska, moc a Bůh. Podle toho, který princip v životě člověka dominuje, se dále dá hovořit o různých typech lidí - teoretický, ekonomický, estetický, sociální, mocenský nebo náboženský (in Šútovec, 1994).

V závislosti na svém hodnotovém systému upravuje člověk své jednání. Problém ale nastává právě tehdy, pokud se dítě ocitá v prostředí, kde se žádný hodnotový systém nevyskytuje nebo je zde hodnotový systém nastaven tak, že je dítě ohroženo, jelikož, jak uvádí S. Laca „*Pro zdravý psychický a tělesný vývoj dětí je potřebná taková rodinná atmosféra, která vytváří harmonické mezilidské vztahy v rodině, stejně tak jako vztahy dítěte s jeho okolím. Tedy nejdůležitější z funkcí rodiny je zabezpečovat harmonický rozvoj všech stránek osobnosti dítěte, a to rozumové, citové, pracovní i sociální*“ (Laca 2013, s. 145-146).

Dítě, kterému se zájem a péče nedostává v dostatečném množství je zmatené, neví, jak se má chovat, stírá se rozdíl mezi dobrým a zlým. Absencí hodnotového systému také trpí utváření osobnosti dítěte, stává se rozpolceným. Dítě není schopno reagovat na nejdůležitější otázky, které se týkají jeho vztahu ke světu.

Také proto je práce pěstounů ve vztahu k dítěti důležitá, jedním z jejich hlavních úkolů a cílů je snažit se dítěti vytvořit hodnotový systém.

Dle Nolteové (2009) je nejvyšším rodičovským cílem je intenzivní výuka k samostatnosti. Všechny ostatní lidské hodnoty a výchovné cíle by měly následovat až za ním. Takové dítě bude schopné přijmout a vážit si samo sebe i svého okolí a dokáže se v něm orientovat. Pak není až tak důležité, jestli jeho životní hodnoty formuje rodina biologická anebo náhradní.

3 RODINA

Rodina je nejstarší společenskou jednotkou a prvním modelem společnosti, se kterou se člověk setkává. Je hodně ovlivňována tradicemi a kulturami v dané společnosti. Jedná se o první přirozené společenské prostředí, do něhož dítě vstupuje hned při svém narození. Jde o malou primární sociální skupinu, založenou většinou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí (Matejček, 1994).

Dle Úmluvy o právech dítěte má rodina jako základní jednotka společnosti právo na ochranu a podporu ze strany státu, tak aby byly zajištěny všechny její potřeby a mohla tak plnit svou úlohu ve společnosti.

Rodina je považována za nejvýznamnější sociální skupinu, která je ochraňována právní normou. Jedná se o instituci, která má za úkol naplňovat své členy pocity solidarity, sympatie, přátelství, bezpečí a hlavně lásky (Haviger a kol., 2014).

Dle Vágnerové (2005), jsou všichni členové rodiny vzájemně ovlivňováni, učí se přizpůsobovat jeden druhému, vzájemně se respektovat. Rodina by měla dítěti přinášet uspokojení. Základní funkcí rodiny je připravit dítě na jeho budoucí život. Má-li být dítě dobře připraveno, musí také rodina dobře fungovat.

Křivohlavý (2014) definuje rodinu a domov jako dvě slova, s kterými se setkáváme tam, kde zjišťujeme, co pomáhá lidem v jejich těžkých životních situacích a co je jim posilou, povzbuzením a potěšením.

Rodina by měla dítěti poskytnout, a také ostatním členům pocit bezpečí, lásky a také harmonie. Rodina by měla být místem, kde panují důvěrné vztahy, které působí výchovně na dítě při utváření jeho osobnosti a formování. Dítě v rodině přejímá její tradice a celkové hodnoty rodiny (Matejček, 2013).

Všichni ti, kdo jsou jeho vychovateli – rodiči, musí mu být dobrými vzory. Dítě může zažívat dobrodiní rodinné výchovy i v takovém společenství, které podle zákona rodinou vůbec není, a naopak může strádat tam, kde jsou navenek všechny znaky řádné rodiny nepochybně přítomny (Matejček, Dytrych, 1999).

"Dvě hlavní pozitivní emoce, které utvářejí mravní vývoj dítěte, jsou vcítění a něco, co bychom mohli nazvat pečovatelský instinkt, k němuž patří i naše schopnost milovat" (Shapiro, 2014, s. 47).

"Obyčejný život rodinný pokládá se za jakousi protivu života společenského, jelikož bývá volnější a nespoután tuhými pravidly. Nikoli právem, neboť rodina je základem života společenského, který právě svými pravidly stává se volnějším a svobodnějším"

ším, tak jako každá svoboda nabývá významu a ceny teprve přiměřenou kázní. Není svobody tam, kde každý si dělá, co chce” (Guth, 1997, s.61).

Základním stavebním kamenem rodiny jsou děti. Děti jsou středobodem, od něhož se vyvíjí vymezení toho, co je a co není rodina. Rodina se do dítěte promítá svým životním způsobem - o co usiluje, jak se členové vzájemně k sobě chovají, jak řeší své rozpory a problémy (Haviger a kol., 2014).

Rodina jako základní jednotka státu je oblastí, která je stále ožehavým a diskutovaným tématem, kterým se zabývá řada politických činitelů z celého světa. Na konferenci s tématem „Rodina v 21. století: vyhlídky – problémy – řešení“, která se uskutečnila 14. října 2014 v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky. Na dané téma se vyjádřila řada odborníků, politiků. Jedním z představitelů konference, který se vyjádřil k tématu rodiny byl předseda Univerzální federace míru pro Východní Evropu - Dr. No Hi. Rodinu definoval v níže uvedených aspektech:

- Rodina je v první řadě místem, kde vzniká život. Díky tomuto procesu nepřestává historie lidstva vzkvétat a rozvíjet, a to po nespočet tisíciletí.
- V rodině se učíme lásce. Láska sama o sobě nevzniká, ale uskutečňuje se v okamžiku, kdy se objeví objekt lásky – ať se jedná o dítě, rodiče, bratra, sestru nebo jakéhokoliv člena rodiny. Láska se nedá naučit, přichází přirozeným způsobem, přes zkušenosti s druhými. Pravou lásku může jedinec zažít pouze v rodině, kde jsou všechny formy lásky - rodičovská, partnerská, dětská, láska k rodičům apod. Z tohoto důvodu je rodina pro život velmi důležitá a nezbytná.
- Rodina je základní jednotkou společenství lidí. Vstupem do vztahu i s dalšími rodinami, dochází k vytváření ještě větší sociální struktury, když chráníme jeden druhého. Rodina je nejzákladnější komunita, a když je zdravá, pak je zdravá celá společnost. Na rodinu tak můžeme pohlížet jako na počáteční bod ideálně vytvořeného světa (MEZINÁRODNÍ DEN RODINY 2014, 2015).

4 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

Náhradní rodinné péče, je zřízená státem za účelem poskytnutí výchovy a hmotného zabezpečení v rodinném prostředí dětem, které nemohou dlouhodobě vyrůstat v prostředí vlastní biologické rodiny (Matějček, 1999).

Dítěti je tak umožněno vyrůstat v rodinném prostředí, které má pozitivní vliv na jeho tělesný a duševní vývoj, na rozdíl od ústavní výchovy.

Dle Kovaříka (et Matějček a kol, 2002) není náhradní rodičovství méně „kvalitní či méně „dokonalé“. Je to rodičovství jiné - plnohodnotné, které leckdy bývá kvalitnější než mnohá biologická rodičovství. Dětem je poskytnuta péče, která je dle Slovníku spisovné češtiny definována jako - být někomu posilou, pomocí, být někým o koho se jedinec může opřít (Mejstřík, 2003).

V naší společnosti je stále mnoho dětí, o které se jejich biologičtí rodiče ani příbuzní nechtějí nebo nedokážou starat anebo rodina prochází dočasnou krizí. Nejčastějšími důvody proč rodiče nepečují o své děti je : nízký věk, citová nezralost, duševní nemoc, těžké zdravotní postižení dítěte, neúnosná sociální situace, alkoholismus, těžké onemocnění rodičů nebo smrt rodičů (Nadační fond, nedatováno).

V Úmluvě o právech dítěte se uvádí, že dítě, které je v ohrožení nebo trvale zbaveno svého přirozeného rodinného prostředí a nemůže být ve svém vlastním zájmu v tomto prostředí ponecháno, pak má nárok na pomoc a ochranu, kterou mu má poskytnout stát (David, 1999).

U dětí žijící mimo svoji rodinu jsou v České republice, podobně jako ve většině zemí, jejich práva chráněna státem. Stát je autoritou, která má za úkol chránit ohrožené děti a v jeho kompetenci je zasahovat v případech, kdy je ohroženo zdraví dítěte nebo jeho zdravý vývoj. Nástrojem v tomto případě je oddělení sociálněprávní ochrany dětí, které hledá nejvhodnější řešení k zajištění správné péče o ohrožené dítě, tak aby mohlo vyrůstat ve zdravém a citově vřelém prostředí. Nejvhodnějším prostředím pro život dítěte je jistě jeho vlastní rodina, proto se stát snaží nejprve pomoci rodičům vytvořit takové podmínky, ve kterých by mohli své dítě řádně vychovávat a osobně o něj pečovat. V případě, že selžou všechny způsoby pomoci rodině a ani mezi příbuznými se nenajde nikdo, kdo by se mohl o dítě starat, hledá se pro dítě další řešení. Zájmy dítěte mají podle mezinárodní Úmluvy o právech dítěte, která je i pro náš stát závazná, přednost před zájmy rodičů.

Pokud to vyžaduje zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže je tato osoba zárukou, že bude dítě řádně vychováváno a rodiče omezí nebo zbaví jejich rodičovské zodpovědnosti (David, 1999).

Náhradní rodinná péče poskytuje dítěti rodinné zázemí v okamžiku, kdy jeho vlastní rodina přestane plnit základní funkce a úlohy. Mnohdy je dítě vystaveno také psychickému a fyzickému týrání.

Alternativou může být přechodné nebo dlouhodobé umístění dítěte v náhradní rodinné péči.

Umístění do náhradní rodiny je pro dítě jednoznačně lepší, než vyrůstat v nefunkční rodině. Dítě má jednoznačně šanci zažít prostředí, které se nejvíce podobá normálně fungující rodině. Poznává hodnoty v rodině, společné soužití dvou lidí, jejich fungování v oblasti sociální, finanční a společenské.

Prvním krokem na cestě k úspěšné adopci nebo pěstounské péči není, nebo by nemělo být přidělení dítěte určitým "hodným" lidem. Prvně je důležité, aby tito lidé rozuměli především sami sobě a byli odhodláni přijmout cizí dítě do své rodiny. Druhým krokem je pak porozumění dítěti a poskytnutí potřeb, které umožní dítěti vyrůst ve zdravou a psychicky silnou a odolnou osobnost.

Současná legislativa zajišťuje pro tyto děti několik možností náhradní výchovy. S jejími složkami se seznámíme v následující kapitole.

4.1 Systém náhradní péče

Systém náhradní rodinné péče je zakotven a upraven zákonem o rodině č. 94/1963 Sb., v platném znění a zákonem o sociálně - právní ochraně dětí - předpisem č. 359/1999 Sb.

Jedná se o takový způsob péče o dítě, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá přirozenému rodinnému životu. Náhradní rodinná výchova zahrnuje u nás několik forem náhradní péče, a to osvojení (adopce), pěstounskou péči a svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby.

Adopce (osvojení)

Je nejvhodnější způsob náhradní výchovy, protože vytváří podmínky pro přirozené rodinné prostředí, které je typické v běžné rodině. Je to státem garantovaný a le-

gislativou ošetřený typ náhradní rodinné péče, při které přijímají jednotlivci nebo manželé, dítě za vlastní a mají k němu stejná práva a povinnosti, jako by byli biologickými rodiči. O adopci rozhoduje na návrh osvojitele soud (Krausová, Novotná, 2006). Vztah, který vzniká mezi osvojencem a osvojitelem je takový, jaký je mezi rodičem a dítětem, a mezi osvojencem a příbuzným osvojitele poměr příbuzenský. Oproti pěstounské péči mají osvojitelé rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí. Dítě přichází do nové rodiny většinou v útlém věku a jeho další život by se měl vyvíjet jako v přirozené a fungující rodině.

Představy osvojitelů jsou mnohdy velmi nereálné a staví své zájmy nad zájmy dítěte. Dítě bývá do rodiny přijímáno za účelem dosažení osobních potřeb rodičů. Jedná se o péči, která má v první řadě pomáhat dítěti. Tím, že dojde k osvojení dítěte, vzniká vztah mezi dítětem a náhradním rodičem. Jedná se o vztah, který je založen na vzájemné důvěře obou stran. Je nutné, aby byly naplněny veškeré potřeby dítěte, aby se dítě nebálo a bylo patřičně zajištěno.

Dle právní ochrany se rozlišuje osvojení zrušitelné a nezrušitelné.

O nezrušitelném osvojení může rozhodnout soud jen v případě, že dítě je starší jednoho roku. Zrušitelné osvojení lze soudem zrušit jen při vážných důvodech, a to na návrh osvojitele nebo osvojence.

Pěstounská péče

Pěstounská péče je formou státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali, vychovávají ho a starají se o něj. Tato možnost výchovy je vytvořena, pokud není dlouhodobě zajištěná péče rodičů a nelze splnit zákonné podmínky pro osvojení. Dítěti je umožněno vyrůstat v náhradní rodině. Pěstouni mají k dítěti na rozdíl od osvojitelů omezená práva a povinnosti. Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat a při péči o osobu dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů, aniž by měl vyživovací povinnost. K dítěti nemá vyživovací povinnost, ta je v kompetenci biologických rodičů stejně jako právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech (Krausová, Novotná 2006). Tento typ péče vzniká pravomocným rozhodnutím soudu a končí plnoletostí dítěte nebo ukončením jeho přípravy na budoucí povolání, nejdéle však do 26 roku věku dítěte.

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu. Z vážných důvodů může soud rozhodnout také o zrušení pěstounské péče. Soud je oprávněn stanovit pěstounovi povinnost podávat o výkonu pěstounské péče pravidelné zprávy soudu (Matějček, 1999).

Existují dva typy pěstounské péče – individuální a skupinová. Naše legislativa nemá v legislativě zakotven pojem hostitelská péče, ale k její realizaci vede snaha odpovědných pracovníků umožnit život v rodině těm dětem, které nejsou tzv. právně volné. Je vždy krátkodobá, časově omezená (víkend, prázdniny, svátky,...).

Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby

Dítě je svěřeno do péče jiné fyzické osoby pouze na krátkou dobu. Tato osoba nese za dítě osobní zodpovědnost, práva a povinnosti k dítěti má vymezena soudem. Zákon SPO v § 19 odst. 5 ukládá zaměstnancům obecního úřadu obce sledovat vývoj dětí, které byly takto svěřené do výchovy jiných fyzických osob než rodičů. Tito zaměstnanci jsou povinni rodinu navštěvovat a sledovat dítě v jeho náhradním prostředí nejméně jednou za tři měsíce v období prvních 6 měsíců péče nahrazující péči rodičů a pak podle potřeby nejméně však jednou na půl roku.

Poručenství

Dle zákona o rodině § 78 vzniká poručenství v případech, kdy rodiče zemřou nebo jsou zbaveni rodičovské zodpovědnosti, popř. jejich výkon rodičovské zodpovědnosti je pozastaven anebo právní způsobilost k právním úkonům jim byla v plném rozsahu vzata, v takových případech soud ustanoví dítěti poručníka a ten nezletilé dítě zastupuje, vychovává a spravuje jeho majetek namísto jeho rodičů.

Poručník je zabezpečen dávkami státní sociální podpory stejně jako pěstoun a, je-li třeba i dávkami sociální péče nebo dávkami pomoci v hmotné nouzi.

Náhradní péče kolektivní

Náhradní péče, která je uskutečňována/vykonávána v ústavním prostředí, nazýváme náhradní péčí kolektivní. Zákon č. 383/2005 Sb., kterým se mění Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních upravuje podmínky a fungování náhradní kolektivní péče ve školských ústavních zařízeních.

4.2 Historie náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče procházela v průběhu dějin mnohými proměnami. Problematika osiřelých, nežádoucích dětí a odložených je stará jako lidstvo samo a každá civilizace se s tímto nežádoucím rysem každé společnosti vypořádávala s ohledem na společenské a ekonomické podmínky. Obecně lze sledovat, že s rozvojem kultury a hmotného rozvoje se kvalita péče o bezprizorní děti zvyšovala.

V antické době byla společnost vstřícná k sirotkům, každému z těchto dětí byl stanoven poručník a jejich výchova byla finančně zabezpečena ze strany státu. Na druhé straně pohozené či opuštěné byly vystavené smrti, v lepším případě se z nich stali otroci.

V období středověku se o opuštěné děti starala výlučně církev. První útulek vznikl v Cařihradě roku 335. Další podobné instituce vznikaly při klášterech. Základy ústavní péče položil až nalezinec v Miláně roku 787 a s ní se zrodila i sociální politika, která se stala potřebnou pro společnost.

Prvním nalezincem u nás, který založili roku 1575 Vlaši je Vlašský špitál zabezpečoval po dobu dvou století podporu a útočiště zhruba 1200 opuštěným dětem. Od roku 1854 přešly nalezince a porodnice do správy zemského majetku, z jejichž fondu byly spravovány. Úkolem bylo nahradit dětem péči buď přímo v nalezincích anebo u pěstounů. Záměrem nalezinců včetně pěstounské péče bylo:

- zamezení potratů, usmrcování novorozenců,
- snížení úmrtnosti
- zajištění tělesné a duševní péče
- nahrazení rodinného prostředí
- zachování cti svobodných matek

V období první republiky byla péče o opuštěné děti realizována čtyřmi typy pěstounské péče: Pěstounskou péčí, umožňoval vládní dekret z roku 1788, kdy bylo upuštěno od výhradního společného opatření sirotků a nalezenců (Gabriel, Novák, 2008). Od 19. století se v Rakousku-Uhersku se z kojných stávaly placené pěstounky. Pěstounka, která si převzala z ústavu do své péče dítě, se musela prokázat vysvědčením od obecního a farního úřadu a také se podrobila lékařské prohlídce. Ekonomicky byla zajišťována úplatou odstupňovanou dle věku dítěte. Pěstounkami se obvykle stávaly chudé ženy, které tak činily z nutnosti a to se zákonitě odrazilo na výchově a péči o dítě, docházelo k zvýšené úmrtnosti dětí. V této době vznikl fenomén tzv. „průmyslového pěstounství“.

Z historických pramenů zjišťujeme, že realizace výše uvedených záměrů v pěstounské péči a nalezcích neodpovídala původním myšlenkám, v praxi nebylo realizováno, to co bylo původně zamýšleno, docházelo k rozporům, které nepřinášely prospěch ani dětem a ani společnosti.

1. typ pěstounské péče - děti z nalezců byly od útlého věku do nejpozději 16 let svěřené za úplatu do péče cizí osobě

2. typ pěstounské péče – děti byly svěřené do péče pěstounů, kteří byli bezúhonní, fyzicky i psychicky zdatní a starali se o dítě do doby, která byla potřebná, nebyla omezena věkem dítěte

3. typ pěstounské péče – jednalo se o pěstounskou péči v rodinných koloniích tvořenou 15 až 20 rodinami, byly řízeny a kontrolovány sociálními pracovníky

4. typ pěstounské péče - péče dítěte byla zajištěna prarodiči nebo příbuznými, a to na základě vzájemné dohody. Tento typ náhradní rodinné péče přetrval až do 70 let 20. století (Gabriel, Novák, 2008).

Výrazný zásah do náhradní rodinné péče nastal v poválečných letech, kdy došlo se vznikem zákona č. 69/1952 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a mládeže ke zrušení třech předcházejících typů pěstounské péče (Novotná a kol., 2002). Pěstounská péče byla zrušena. Vlivem nového zákona bylo asi 6000 dětí přemístěno ze svých náhradních – pěstounských rodin do kolektivní ústavní péče. Důvodem byla změna politického systému a nástup komunistické strany. Nový politický systém chtěl mít kontrolu nad výchovou opuštěných dětí, a proto došlo k radikálnímu ukončení všech dobrovolných organizací, včetně pěstounské péče. Náhradní rodinná péče byla pro socialistickou společnost potencionálním rizikem ve výchově dítěte, protože dítě mělo vyrůst v řádného socialistického člověka. A právě proto vznikala velkokapacitní kolektivní výchovná zařízení s absolutní kontrolou státního monopolu (Smolíková, 2014). Ideologické a politické důvody dále popisuje Dunovský (1999). Jediným řešením, které by zabránilo ústavní péči dítěte, byla adopce-osvojení. Zájemci o adopci ovšem museli být zcela oddáni socialistickému systému (Vránová, 2011).

Až v roce 1963 se vznikem zákona o rodině č. 94/1963 Sb. došlo k pozitivnějším změnám, které přinesly rozvoj i jiných forem náhradní rodinné péče. Jednou z nich je vznik SOS dětských vesniček. Do SOS vesniček byly umísťovány děti, které nebyly vhodné pro adopci. Vesničky umožňovaly dětem v nouzi možnost vytváření si trvalých

vztahů v rámci rodiny. Děti tak mohly vyrůstat v rodinném prostředí, protože měly matku - vychovatelku a mužský vzor byl zajištěn vedoucím vesničky. Obdobným řešením byl i vznik velkých pěstounských rodin, v jejichž čele byl manželský pár starající se o 6 až 8 přijatých dětí (Matějček, 1999).

K dalšímu velkému rozmachu pěstounské péče přispěla legislativa o pěstounské péči, která byla upravena zákonem č. 50/1973 Sb. a zahrnovala podmínky potřebné k její realizaci. O náhradní rodinné péči rozhodoval soud na základě podkladů přípravných orgány péče o dítě. Od té doby zaujal institut pěstounské péče opět svou nenahraditelnou pozici v systému náhradní rodinné výchovy (Matějček, Z. a kol., 1999). Současně se pěstounská péče rozšiřovala o další její formy, a to socioterapeutickou pěstounskou péči neboli dočasnou a přechodnou krátkodobou péči. Pěstounská péče dočasná byla v některých případech účelnější, protože poskytovala dítěti blízký kontakt s biologickou rodinou.

Významným mezníkem v oblasti pěstounské péče byl rok 1989. Po tomto roce dochází k upřednostňování individuální péče před péčí ústavní. Do popředí se dostávají zájmy a potřeby dítěte. Dále si společnost uvědomovala, že je zapotřebí najít nové prostředky v realizaci pěstounské péče, kdy se co nejvíce dětí bude svěřovat do péče fyzických osob, ať příbuzných nebo cizích (Smolíková, 2014).

4.3 Náhradní rodinná péče v současnosti

V současnosti se rozbíhá mnoho kampaní, které podporují záměr v upřednostňování individuální péče před péčí ústavní, jak již mnoho let předtím podporoval pediatr Zdeněk Matějček. Najít nejvhodnější řešení není snadné. Jednotliví aktéři, kteří figurují a jsou zapojeni do systému náhradní rodinné péče, mají různé pravomoci. Je tedy logické, že se jejich názory na tento systém liší. Zajímavé je hodnocení největších změn v náhradní rodinné péči (dále NRP). Hodnocení bylo vypracováno pracovníci, které působí na odboru sociálně právní ochrany dětí (dále OSPOD) a také pracovníci různých neziskových organizací. V uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče je plno nejasností, systém není stále účinný a jednotný. Problémy nastávají také v případě odlehčení v pomoci náhradním rodičům, nebo ve způsobu komunikace s biologickou rodinou dítěte. Tyto problémy si obě skupiny aktérů uvědomují. Pro úspěšné fungování systému je zapotřebí hledat v krátké době systémové řešení.

Právní úprava přesně definuje, jaké mají subjekty, které se podílejí na zajišťování náhradní rodinné péče o nezletilé děti pravomoci. Zákonná úprava počítá s jistou mírou flexibility využití a to na základě pověřených organizací a OSPOD. Pracovnice z orgánu sociálně právní ochrany dětí sledují účastníky náhradní rodinné péče a blíže zjišťují jejich potřeby a služby, které by náhradním rodičům a jim svěřeným dětem usnadnily a zpříjemnily život.

Byl proveden výzkum, jehož se zúčastnili pracovnice OSPOD a pracovnice neziskových organizací, které formou rozhovorů mezi náhradními rodiči a dětmi zjišťovaly potřeby a služby, které by odpovídaly jejich tužbám. Potřeby dětí a jejich náhradních rodičů byly identifikovány z jejich reflexí. Pro přehled uvádíme některé potřeby a služby pěstouna:

- před přijetím dítěte chce pěstoun získat dostatek informací
- potřeba profesionálního přístupu pracovníků při zprostředkování náhradní rodinné péče
- potřeba získání kontaktů se zkušenými náhradními rodiči
- vytvoření dostatečné sítě odborných center pro osvojitele, pěstounské rodiny apod.
- kvalitní systém konkrétních a praktických informací

Potřeby a služby dítěte

- potřeba vědět, kde bude, s kým a co bude následovat
- potřeba přípravy dítěte na změnu prostředí
- potřeba přípravy dítěte na novou rodinu
- potřeba terapeutické podpory
- příprava a rozvoj ve vytváření programů pro děti z ústavní péče
- mít podporu alespoň jedné blízké osoby – psycholog

(Bubleová a kol, 2014)

V současnosti se mnoho lidí zabývá výše uvedenou problematikou a dochází se k názorům, že dítě má být nejdůležitější částí celého procesu. Je nutné mu vytvářet dostatečné podmínky pro jeho zdravý vývoj a zamezit problémům v procesu osvojování. Lze také konstatovat, že nové legislativní opatření má pozitivní dopad, a to především v oblasti komunikace hlavně mezi OSPOD, neziskovými organizacemi, dětmi a náhradními rodiči.

5 NÁPLŇ ŽIVOTA PĚSTOUNSKÉ RODINY

5.1 Potřeby dítěte, potřeby pěstouna

Životní náplní pěstounské rodiny je připravit dítěti kvalitní život. K tomu je třeba mít na paměti, že květina nemůže kvést, dokud není zasazena do úrodné půdy, pravidelně zalévána a vystavena slunečnímu svitu. Podobně nemůžeme čekat, že odhalíme ono skutečné a zářící, úžasné, sebevědomě stvoření, kterým dítě může být, dokud nezajistíme naplňování jeho emočních a tělesných potřeb (Purvis a kol., 2013).

Rodičovství biologické nebo náhradní je o hledání rovnováhy. Hledání rovnováhy znamená, že rodiče by měli dětem nabízet láskyplnou výchovu a přesná pravidla, a to ve správném poměru. Když se povede dobře vyvážit výchovu přesně danými pravidly, tak dítě:

- *se cítí v bezpečí,*
- *ví, že nám může důvěřovat, zažívá větší volnost,*
- *vnímá možnost zkoušet nová chování.*

(Purvis a kol., 2013, str. 26).

Mezi další úrovně péče, které pěstouni zajišťují patří:

- tělesné potřeby - základní potřeby dítěte jsou naplňovány (strava, přístřeší, rozvíjení smyslů)
- vyváženost - dítěti se ve vyváženém poměru dostává náklonost, vedení a opravování
- komunikace - dítě se učí komunikovat s ostatními s použitím slov a konání
- sebeúcta- dítě ví, že je úžasné, že je milováno, že si jej druzí váží.
- propojené dítě - toto opravdové dítě je spojeno se sebou a s rodinou a
- dovede naplno a s radostí vyjádřit svůj celkový potenciál

(Purvis, Cross, Sunshine, 2013).

Dle Noltové (in Pipeková, Vítková, 1996) se děti vzdělávají tím, co prožívají:

- „Žije-li dítě v prostředí s kritikou, naučí se odsuzovat.
- S nepřátelstvím, naučí se být výbojné.
- S výsměchem, naučí se podceňovat.

- S ponižováním naučí se sebeobviňovat.
- Se snášenlivostí, naučí se být trpělivé.
- S povzbuzením, naučí se sebedůvěře.
- S pochvalou, naučí se oceňovat (vážit si sebe i druhých).
- Se slušností (poctivostí), naučí se důvěřovat.
- Kde je uznáváno (v souhlasném přijetí), naučí se mít sebe rádo.
- V přátelství, naučí se nalézt lásku ve světě.“

Náhradním rodičům může trvat hodně dlouho, než zjistí skutečnou hloubku dětského utrpení z jeho dřívějšího života. Děti v pěstounské péči si do nové rodiny mohou přinášet:

- strach, hněv, stud, úzkost, depresi,
- pocit opuštěnosti, ztráty, zármutku,
- poruchy s utvářením vazeb,
- neurologické změny,
- oslabení poznávacích schopností,
- problémy s koordinací a motorickými dovednostmi,
- nedostatečnou schopnost zpracovávat smyslové vjemy
- záblesky vzpomínek z minulosti a posttraumatický stres

(Purvis a kol., 2013).

Dle Rotreklové (NRP v transformaci) je vždy potřeba pohlížet na dítě, které nevyrůstá v přirozeném rodinném prostředí jako na dítě ohrožené, jehož vývoj je narušen, protože vlastní rodina dítěte má v jeho životě zásadní a nezastupitelnou roli.

Právě proto děti v pěstounské rodině potřebují, aby jim jejich náhradní rodiče věnovali spoustu času a pozornosti, a umožnili jim, aby dohnaly, co potřebují, a vybudovaly si tak pevná rodinná pouta (Purvis a kol., 2013).

Pěstounství má po psychologické stránce také svá specifika. V současné době se úvahy o vztahu biologického a psychologického rodičovství zabývá mnoho významných osobností. Mezi prvními, který vztahy mezi těmito rodičovstvími řešil, byl také pan profesor Matějček, který zdůrazňoval, že všechna opatření ve prospěch dítěte jsou účinná pouze ve spojení s láskou, s oním vnitřním a bezpodmínečným přijetím dítěte rodiči. V tomto nejdůležitějším bodě jsou si všichni rodiče (vlastní, nevlastní,

náhradní) zcela rovni – mají úkol přijmout roli rodiče a přijmout dítě. Přijetí dítěte znamená jeho bezvýhradné akceptování se všemi nedostatky, ničím nepodmiňovanou lásku k němu a plnou citovou angažovanost na jeho vývoji. Nejde o lásku typu „miluji tě, protože...“, ale „miluji tě, přestože...“ (Sobotková, Očenášková, 2013).

Typická motivace pěstounů má výrazné altruistické prvky a vyskytuje se u lidí, kteří již mají odrostlejší vlastní děti. Nejde u nich o naplnění rodičovských potřeb, ale o rozhodnutí věnovat se dětem, které to potřebují. Krásně to vyjádřila jedna pěstounka: „Nebrali jsme si děti pro to, že by nám něco chybělo, ale proto, že nám něco přebývalo - láska“ (Sobotková, Očenášková, 2013).

Takto vznikající nové rodinné vztahy, které jsou založené na lásce, vedou k hlubokým a trvalým vztahům. Při přijetí dítěte do rodiny je také velmi důležité, aby pěstouni měli nejenom dobrou vůli, široké srdce, ale uplatnili i takové vlastnosti jako je moudrost, vytrvalost, shovívavost, trochu pedagogického umu a mnoho dalších věcí. Vzhledem k tomu, že sám sebe není schopen se nikdo objektivně posoudit, proto je nutné přizvat odborníky ke spolupráci. Ti mají mnoho zkušeností v posuzování lidských vztahů, je to jejich náplní práce. Než dojde k uzavření nového rodinného svazku, je potřebné vytvořit určité a realistické podmínky. Je potřebné, aby budoucí rodinný svazek byl pro obě strany uspokojivý a úspěšný. „*Dítě není žádná rukavice, která by se mohla přehazovat a vyměňovat, jak koho napadne,*“ řekl jeden velice zkušený pracovník v tomto oboru (Matejček, 2002, s. 12).

Je to onen úkol, k němuž se nyní hodím právě já, pro který je mne "je zapotřebí". Svým jednáním mohu způsobit, že hodnotná možnost, která dříme v dané situaci, se stane skutečností (Lange, 2002, s. 42).

5.2 Osobnost pěstouna a jeho příprava

Před samotným rozhodnutím stát se pěstounem je důležité, aby žadatel o výkon pěstounské péče zodpovědně uvážil, zda je schopen přijmout cizí dítě. Měl by si vytyčit co je hlavním motivem, proto stát se pěstounem a dále by měl zhodnotit, zda má osobnostní předpoklady, které by jako pěstoun měl mít. Jaká by to měla být osobnost?

- Zralá-ideálně s rodičovskou zkušeností, s dobrými schopnostmi pro péči o děti.
- Trpělivá, empatická, tolerantní, se schopností předávat lásku.

- Připravená udržovat kontakty dítěte s jeho rodiči a dalšími blízkými osobami, se schopností předat dítě po vyřešené situaci jeho rodičům nebo jiného typu náhradní péče (např. osvojitelům).
- Poskytující stabilní rodinné zázemí.
- Trestně i morálně bezúhonná.
- S dobrým zdravotním stavem.
- Bez závislosti na drogách, alkoholu atd..
- Schopná zvládnout péči o cizí dítě, citově ho přijmout i se všemi jeho obtížemi, zvláštnostmi a potřebami.
- Připravená spolupracovat s odborníky, být aktivní při hledání řešení pro dítě.
- Ochotná dále se vzdělávat, pracovat na svých osobních tématech, rozvíjet schopnost sebereflexe (Nadační fond J&T, nedatováno).

Pěstoun by měl být také připraven na kontakt s jinými pěstouny. Díky osobnímu setkání dochází k oboustrannému obohacení. Stát podporuje jejich aktivity zřizováním organizací, které se zabývají právě pěstounskými rodinami. Tyto organizace pořádají různé akce a setkání, na kterých je možno získat velmi důležité informace ještě před přijetím dítěte do rodiny. U nás je dostupná také databáze kontaktů a je možné tyto informace získat z internetových zdrojů – viz příloha.

Je možné se ovšem nějakým způsobem připravit na přijetí dítěte do rodiny? Touto otázkou se také zabývá MUDr. Zezulová ve své publikaci „Pěstounská péče a adopce“. Zde si zodpovědní zájemci kladou další otázky, které jsou podstatné pro přijetí dítěte do rodiny, jako např. „Jsem dost silný na přijetí dítěte? Zvládnu výchovu cizího dítěte v rodině? Budu dítěti dobrým rodičem?“ Zda je možné na tyto otázky najít odpovědi pomáhá, nebo by měla pomáhat povinná příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči. Zkušenost mnoha adoptivních i pěstounských rodičů uvádí, že na skutečnost přijetí dítěte do rodiny se nelze připravit. Každá rodina funguje různými způsoby, také každé dítě je jiné, i když se mohou v mnohých projevech podobat (Zezulová, 2012).

Při rozhodování je důležité objasnit si také, zda jsme schopni dítěti dát vše co je pro něj potřebné, zajistit mu správné prostředí a výchovu.

Co bychom si jako pěstouni mohli zapamatovat Několik malých rad na závěr (nebo raději na začátek?)

- *Nelituje dítě – raději ho přijměte.*
- *Nelituje sebe – raději konejte.*
- *Neberte reakce dětí osobně.*
- *Nepřipisujte všechny negativní projevy dítěte dědičnosti.*
- *Nebojte se vyhledat odbornou psychologickou pomoc.*
- *Pokud je to možné, setkávejte se s jinými náhradními rodinami.*
- *Nezapomeňte na svého manželského partnera – též vás potřebuje.*
- *Alespoň pětkrát denně dítě pochvalte.*
- *Alespoň pětkrát denně pochvalte sebe.*
- *Věřte v lásku – je silnější než všechno zlé, co dítě v minulosti prožilo*

(Roháček, 2012, s. 35).

6 PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Pěstounská péče je známá již od počátku lidstva. Přijetí cizího dítěte za vlastní, upravené dnešním právním řádem, má svou dlouhou historii. Tato tradice vychází z tendence zabudované do bio-psychické výbavy, s níž lidský rod vstupuje na vývojovou scénu. Jedná se v podstatě o schopnost chránit nejen své vlastní dítě, ale jakékoliv cizí dítě, přijmout ho za vlastní a pečovat o ně. Tato schopnost je dána nejen ženám, ale také mužům“ (Smutková 2007).

Tato péče patří do jedné z forem náhradní rodinné péče, kdy dítě vyrůstá a je vychováváno osobou jinou, než je rodič a v prostředí, které co nejvíce připomíná přirozenou rodinu (Bubleová, Kovařík, 1999).

V našem právním systému je pěstounská péče upravena zákonem o rodině č. 94/1963, ve znění pozdějších předpisů, a zákonem č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů (ustanovení o zprostředkování pěstounské péče, o zařízení pro výkon pěstounské péče), a v právních předpisech o sociálním zabezpečení (Matějček a kol., 2002).

Děti žijící v ústavní péči nebo dysfunkční rodině mají problematický vstup do života. Také jejich pozdější nástup do budoucího života a osamostatnění je pro ně mnohem těžší než u dítěte vyrůstajícího ve svých rodinách. Málokdo si uvědomuje, že dítě z dysfunkční rodiny trpí především nedostatkem citové vazby, která je velmi důležitá a nezbytná pro jeho správný a zdravý vývoj. Děti z dětských domovů nebo z jiného sociálně znevýhodněného prostředí jsou stejné jako ostatní. Jsou schopny vnímat tento svět jako každé jiné dítě. Mají stejné potřeby, zájmy, koníčky. Nepotřebují žádnou speciální péči a výchovu, jen lidi, kteří jim dokáží projevit lásku a zájem. Jejich problémy se nám mohou pouze zdát jiné, tyto děti však nemůžeme jako společnost rozlišovat, je naší povinností jim pouze pomoci v jejich růstu a k dosažení jejich cílů.

Stát se snaží o začlenění těchto dětí do společnosti. Vhodným řešením je právě pěstounská péče, která je jednou z forem náhradní rodinné péče, ve které může lépe docházet k uspokojení individuálních a citových potřeb dítěte. V nové rodině dochází k vytváření citové atmosféry, získávání nových zážitků, uvědomění si jak fungují rodinné vazby a vztahy všeobecně. Vztah mezi náhradním rodičem a dítětem by tak měl být stabilnější, klidnější a vřelejší než s čím se setkal doposud. Jak se to daří a jaký to má vliv na děti, jsou otázky, které jsem schopni zodpovědět za několik let.

Jak se to daří a jaký to má vliv na děti, jsou otázky, které jsem schopni zodpovědět za několik let.

V obecné rovině je cílem pěstounské péče zajistit dítěti náhradní rodinné prostředí, po dobu, po kterou vlastní rodiče nemohou péči o své dítě řádně zajistit (NRP v transformaci). Pěstounská péče, tak poskytuje rodičům čas, aby mohli být opět připraveni převzít dítě do vlastní péče. Pěstouni nahrazují rodičovskou péči, nikoliv však rodiče. V mnoha případech nedojde k naplnění záměru a pak se jedná o pěstounskou péči dlouhodobou.

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a zaniká buď zletilostí dítěte, nebo 26 rokem, pokud se dítě soustavně připravuje na budoucí povolání. V mimořádných případech může o zrušení pěstounské péče rozhodnout soud (Kovařík, 2004).

Hmotné zabezpečení dítěte svěřeného do pěstounské péče a pěstouna zajišťuje stát prostřednictvím dávek pěstounské péče, které budou dále zpracovány v kapitole – dávky pěstounské péče.

6.1 Dávky pěstounské péče

Dávky pěstounské péče byly od roku 1995 do konce roku 2012 součástí zákona 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Dávky pěstounské péče byly po léta upravovány různými zákony. Legislativa prošla v této oblasti velkými změnami a řešilo se mnoho otázek. Pěstounské dávky byly do roku 2012 součástí zákona č. 117/1995Sb., o státní sociální podpoře. Následně došlo k novelizaci zákona a to roku 2013, kdy došlo k sloučení zákona o rodině a dávek pěstounské péče. Od roku 2013 vešla tedy v platnost novela zákona č. 401/2012 Sb., a dávky pěstounské péče se staly součástí zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.. Tato novelizace počítá a spolupracuje také se sociálně právní ochranou dítěte, a právě proto dávky pěstounské péče vycházejí ze zákona o rodině. Zároveň od tohoto roku dochází k plné profesionalizaci pěstounské péče, která již byla v platnosti od roku 2006, ale praktické využití zaznamenáváme až od ledna 2013.

Výkon pěstounské péče je finančně ohodnocen dávkami pěstounské péče. Jde především o podporu náhradní rodiny. Výkon je ohodnocen za práci, která je ve své podstatě celodenní a nepřetržitá. U dávek došlo, s výše uvedenou změnou k navýšení dávek, jejich výše se započítávají do příjmu dle zákona č. 111/2006Sb., o pomoci

v hmotné nouzi, ale nejsou zohledněné v rozhodném příjmu dávek státní sociální podpory jako je příspěvek na bydlení nebo přídavek na dítě (Kahoun a kol., 2013). Dávky se vyplácí bez ohledu na doložení příjmů pěstouna či pěstounů. Dávky je možné vyplatit pěstounovi, poručníkovi, který je ustanovený soudem a osobně o svěřené dítě pečuje.

Rovněž náleží i osobám, kterým bylo dítě svěřeno do předpěstounské péče a osobám v době probíhání řízení o ustanovení poručníkem (Břeská a kol., 2002).

Výše dávek pěstounské péče je odvozována od aktuálních částek životního minima dítěte nebo pěstouna (jednotlivce) (Krebs, Průša, 2002).

Pro dávky pěstounské péče se posuzuje hlavně péče o dítě osobou, která je v evidenci a o dítě celodenně a řádně pečuje. Jedná se tedy o osobu:

- která je pěstounem
- která do doby zletilosti dítěte je jeho pěstounem nebo poručníkem, a to do doby, kdy dítěti náleží dávka „příspěvek na potřebu úhrad dítěte“
- které je dítě svěřeno do péče ještě před rozhodnutím soudu o svěřeni dítěte nebo orgánem sociálně-právní ochrany dětí, jde o osobu, která projeví zájem o to stát se pěstounem, a to po dobu trvání takovéto péče
- jestliže o dítě pečuje a je jeho poručníkem
- která nemá vyživovací povinnost k dítěti, které je svěřeno do osobní péče, a to po dobu, po kterou je vedeno soudní řízení ve věci svěřeni dítěte do péče

Jedná se o tyto dávky:

- příspěvek při převzetí dítěte
- odměna pěstouna
- příspěvek na úhradu potřeb dítěte
- příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla;
- příspěvek při ukončení pěstounské péče

6.1.1 Příspěvek při převzetí dítěte

Při převzetí dítěte do pěstounské péče má pečující osoba právo požádat na příslušném pracovišti Úřadu práce dávku „Příspěvek při převzetí dítěte“. Nárok na tuto

dávku má osoba, která si dítě do pěstounské péče převzala. Nárok na tuto dávku vzniká pouze jednou, jedná se o dávku jednorázovou.

Dávka je rozdělena podle věku dítěte a to:

- do 6 let – 8 000 Kč;
- od 6 do 12 let – 9 000 Kč;
- od 12 do 18 let – 10 000 Kč

6.1.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Jedná se o dávku, která je vyplácena na potřeby dítěte. Na její nárok má dítě, které je nezletilé a je svěřené do pěstounské péče. Jako oprávněná osoba se uvádí vždy dítě, přičemž příjemcem této dávky je osoba pečující. V době, kdy dítě dosáhne zletilosti, mění se příjemce na osobu zletilou a to v měsíci následujícím po měsíci, kdy bylo dosaženo zletilosti. Dávka je vyplácena nejdéle do dvaceti šesti let a to pouze za předpokladu, že se jedná o dítě nezaopatřené. Nezaopatřenost dítěte upravuje zákon o státní sociální podpoře. Další podmínkou pro výplatu příspěvku na potřebu úhrady dítěte je také to, že dítě je ve společné domácnosti spolu s pěstounem a podílí se na náklady pro svou potřebu (MPSV, 2012).

Dávka příspěvku na úhradu potřeb dítěte se vyplácí každý měsíc a je rozdělena dle věku dítěte a to:

- 4 500 Kč pro dítě ve věku do 6 let;
- 5 550 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let;
- 6 350 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let;
- 6 600 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

V případě, že se jedná o dítě, které je nějakým způsobem závislé na jiné fyzické osobě podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách dochází k úpravě příspěvku na úhradu potřeb dítěte. Jeho výše se mění a to podle stupně závislosti dítěte (§ 47f odst. 4 ZOSPOD). Zákon stanovuje celkem čtyři stupně závislosti a to od lehké závislosti až po závislost úplnou. Závislost je posuzovaná lékařem posudkové služby příslušné okresní správy sociálního zabezpečení.

Dávku nelze vyplácet dítěti, které je v plném a přímém zaopatření ústavní péče. V případech, že je dítěti poskytována dávka z důchodového postížení, pak dávka náleží

dítěti pouze tehdy, je-li příspěvek na úhradu potřeb dítěte nižší. Úřad práce, oddělení státní sociální podpory vyplácí pouze rozdíl mezi důchodem a příspěvkem na úhradu potřeb dítěte.

6.1.2 Odměna pěstouna

Odměna pěstouna náleží osobě, která je v evidenci nebo pečuje o dítě. Jsou-li manželé v evidenci, pak příspěvek náleží jen jednomu z nich. Odměna náleží pěstounovi, který vykonává 24 hodinovou pěstounskou péči. Odměna je příjmem, který se jeví jako příjem ze závislé činnosti a jedinec z něho odvádí sociální i zdravotní pojištění (MPSV, 2012).

Částka se vyplácí měsíčně a její výše činí při péči o jedno dítě 8 000,- Kč; 12 000; pečuje-li od dvě děti a 20 000,-Kč v případě, je-li péče zajištěna o tři děti nebo o jedno dítě, které je závislé na pomoci jiné fyzické osoby a jeho závislost je středně těžká, těžká závislost nebo úplná anebo nemá v péči žádné dítě, ale jedná se o osobu, která je v evidenci.

Odměnu ve výši 24 000 Kč pobírá pěstoun, který pečuje o jedno dítě, které je závislé na pomoci jiné fyzické osoby, vzhledem k jeho stupni závislosti, které je středně těžké, těžké nebo úplné a pěstoun má dítě na dobu přechodnou.

Dále za každé dítě, které je svěřené do péče pečující osoby se odměna pěstouna zvyšuje o 4 000 Kč. Odměna pěstouna se zvyšuje i osobě v evidenci, který má další dítě svěřené do jiné péče, než je péče dítěte na přechodnou dobu.

V případě, že je pěstounem nebo osobou pečující prarodič, pak odměna pěstounovi náleží jen v případě hodného zřetele anebo pečuje-li o 3 děti, z toho jedno dítě má závislost na péči fyzické osoby vzhledem ke stupni závislosti a tou je, středně těžká nebo těžká závislost nebo úplná závislost. V dalších případech pečuje-li o 1 nebo 2 zdravé děti nebo o dvě děti, které mají závislost v I. stupni.

Případy hodné zvláštního zřetele jsou takové, že u prarodičů se nejprve zhodnocují majetkové a sociální poměry. Při posuzování se přihlíží k potřebám dítěte a jeho zdravotnímu stavu. Výplatce dávek, kterým je Úřad práce v České republice je povinen vyžádat si sdělení z obecního úřadu s rozšířenou působností (MPSV, 2012).

Domníváme se, že tímto opatřením by nemělo docházet k příbuzenské rodinné péči z jiných než ze závažných důvodů, tak aby se uměle nevytvářela pěstounská péče.

Vzhledem k tomu, že odměna pěstouna je pro pěstouna příjmem, tak i v případech dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény odměna jak pěstounovi tak osobě v evidenci náleží. Nejdéle však 37 měsíců od doby vzniku pracovní neschopnosti nebo karantény.

Odměna pěstounovi dále nenáleží v případech, v době kdy se dítě nachází v plném a přímém zaopatření ústavního zařízení anebo dítě je dle rozhodnutí příslušného orgánu svěřené do péče jiné osoby, která nahrazuje péči rodičů.

6.1.4 Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Tento příspěvek je určen osobě pečující alespoň o tři děti, které jsou v pěstounské péči. Příspěvek je určen k zakoupení motorového vozidla nebo k jeho opravě. Podmínkou nároku na uvedený příspěvek je, že toto vozidlo pěstoun nepoužívá k samostatné výdělečné činnosti. Dále příspěvek se vyplácí do výše 70 % pořizovací ceny, avšak tato částka nepřesahuje 100 000,-Kč. Celkový součet příspěvků je v období 10 let vyplácen do výše 200 000,-Kč. Příspěvek se poskytuje před zakoupením motorového vozidla s tím, že pečující osoba doloží v průběhu 6 měsíců prokazatelné podklady s oprávněním k užívání vozidla. Pokud není prokazatelně doloženo zakoupení nebo oprava motorového vozidla, pak se příspěvek na zakoupení motorového vozidla vrací zpět úřadu. Další podmínkou příspěvku na motorové vozidlo je nepřevedení motorového vozidla na jinou osobu v průběhu 5 let od data kdy byl příspěvek přiznán. Podmínka nepoužívání vozidla k samostatné výdělečné činnosti trvá i v tomto případě. Nejsou-li podmínky splněny pak je tato osoba povinná vrátit poměrnou částku. Neplatí v případě, že osoba přestala vykonávat pěstounskou činnost ze závažných zdravotních problémů (MPSV, 2012).

6.1.5 Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Nárok na dávku při ukončení pěstounské péče náleží osobě, která ke dni zletilosti byla v pěstounské péči. Výš tohoto příspěvku je 25 000,-Kč, tato dávka je jednorázová.

Zde jsme přiblížili systém odměn, která náleží osobě, která vychovává dítě v náhradní rodinné péči.

EMPIRICKÁ ČÁST

7 CÍL VÝZKUMU

Cílem výzkumu je zjistit, zda výkon pěstounské péče ovlivňuje úroveň prožívané smysluplnosti jako ukazatele vyrovnanosti a stálosti psychického zdraví. Smysluplnost vlastní existence charakterizuje kvalitu života jedince a jeho duševního zdraví. Zachytit zkoumanou oblast se pokusíme na základě níže uvedených výzkumných otázek a hypotéz.

Vzhledem k cíli a charakteru práce byl zvolen při výběru výzkumného souboru, záměrný výběr, který umožňuje lepší realizaci zamýšleného statistického šetření. Diplomová práce byla zpracována pomocí kvantitativního výzkumu. Kvantitativním výzkumem získáváme údaje o četnosti určitého jevu. Účelem kvantitativního výzkumu je získání měřitelných údajů. Abychom mohli získat spolehlivé výsledky, je nutné pracovat s velkým souborem respondentů (Kozel, 2006).

7.1 Výzkumné otázky a výzkumné předpoklady

Hlavní výzkumná otázka:

Ovlivňuje výkon pěstounské péče životní smysluplnost či naplněnost pěstouna?

Výzkumný předpoklad č. 1:

Většina pěstounů dosahuje dobrou až nejlepší úroveň prožívané smysluplnosti.

Mezi dílčí výzkumné otázky jsme zařadili

Výzkumná otázka č. 2:

Má vzdělání vliv na životní smysluplnost a životní naplněnost?

Výzkumný předpoklad č. 2:

Pěstouni s vysokoškolským vzděláním mají vyšší úroveň prožívané smysluplnosti než pěstouni se základním vzděláním.

Výzkumná otázka č. 3:

Ovlivňuje pohlaví pěstouna jeho životní smysluplnost?

Výzkumný předpoklad č. 3

Ženy dosahují vyšší úrovně prožívané smysluplnosti než muži.

Výzkumná otázka č. 4

Dosahují pěstouni nízký stupeň vyhoření?

Výzkumný předpoklad č. 4

Pěstouni dosahují nízký stupeň vyhoření.

7. 2 Použité metody

Výzkum byl realizován prostřednictvím dvou dotazníků, které jsou zaměřené na smysluplné prožívání. Těmito dotazníky byly: Logo - test od E.S. Lukasové (Příloha 1), MBI- Maslach Burnout Inventory (Příloha2), dále jsme použili dotazník Demografických údajů.

MBI – Maslach Burnout Inventory

Tento dotazník je pomůckou k zjištění syndromu vyhoření a je určen pro zjištění míry u profesí přímo pracujících s lidmi. Dotazník je zaměřen na tři různé aspekty celkového vyčerpání:

- Pocity emocionálního vyčerpání – mezi ně patří pocity tísně (deprese), beznaděje.
- Pocity fyzického vyčerpání – např. pocity únavy, ztráty sil, celkové slabosti.
- Pocity psychického vyčerpání – např. pocity marnosti vlastní existence. (Křivohlavý, 1998).

V dotazníku jsou výše uvedené pocity označeny:

EE - emotional exhaustion, tj. emocionální vyčerpání, které je zároveň nejměrodatnějším ukazatelem přítomnosti syndromu vyhoření

DP - depersonalizace, je jev zřetelný u těch osob, které potřebují kladnou odezvu od lidí, kterým se věnují, v případě neuspokojení této potřeby dochází k depersonalizaci

PA - personal accomplishment, tj. snížení pracovního výkonu. Je charakteristické u osob s nízkou mírou vlastní hodnoty. (Křivohlavý, 1998)

Dotazník MBI je rozčleněn na tři části: Na emocionální vyčerpání je zaměřeno 9 otázek, na depersonalizaci je zaměřeno 5 otázek. Tyto oblasti jsou laděny negativně. Dalších 8 otázek je zaměřených na faktor vykazující osobní uspokojení z práce, je laděn pozitivně. U každé otázky respondenti vyjadřují své pocity odpovědí jedné ze sedmi škálové stupnice intenzity. Vyhodnocuje se celkový skóre pro jednotlivé oblasti. Hodnoty určující stupeň:

emocionálního vyčerpání **EE**

Nízký 0-16

Mírný 17-26

Vysoký 27 a více znamená burnout - vyhoření

depersonalizace **DP**

Nízký 0-6

Mírný 7-12

Vysoký 13 a více jedná se o vyhoření

osobního uspokojení **PA**

Vysoký 39 a více

Mírný 38-32

Nízký 31-0 je vyhoření

.

Emocionální vyhoření a depersonalizace je přímo úměrná se stupněm vyhoření, čím vyšší hodnoty, tím vyšší stupeň vyhoření. U osobního uspokojení z práce souvisí s vyhořením nízké hodnoty.

LOGO – test

Logo-test je nástrojem k měření „prožívané smysluplnosti nebo míry existenciální frustrace“. Dotazník vytvořila přímá žákyně Viktora E. Frankla E. S. Lucasová. Karel Balcar (1992), za laskavé pomoci autorky, příručku nejen přeložil, ale i jazykově upravil, tak aby významově vytvořil vhodný protějšek původnímu znění. Vyhodnocením dotazníku zjistíme, jak prožíváme současný život, v jakém poměru se v něm nachází zklamání nebo spokojenost. Dotazník lze využít nejen k hromadnému, ale i k osobnímu vyšetření. V záhlaví je rozlišen na znění pro ženy - Ž a pro muže - M.

Dotazník má 3 části:

Část I má 9 otázek. Míra souhlasu nebo nesouhlasu s danými tvrzeními, přispívá k celkovému skóru prožívané existenciální frustrace nebo smysluplnosti.

Část II má 7 otázek. Odpovědi na dané otázky se vyjadřuje míra existenciální frustrace a je dalším příspěvkem k celkovému zhodnocení.

Část III₂ má dvě otázky, které vyžadují naše osobní ohodnocení předložených příběhů ze života.

Část III₃ tato část dotazníku má část otevřenou, kde se respondenti vyjadřují k prožívání svého života, pokud se v této části nevyjádří, pak při hodnocení respondentovi přiřadíme mu skór 2 - tzn. neurčené naplnění smyslu

Část I, II a III₂ slouží ke kvantitativnímu hodnocení, část III₃ je hodnocena kvalitativně.

Interpretace výsledků logo testu

Vyhodnocování dotazníků probíhalo stanoveným způsobem bodování dle Lucasové (1992). Podle dosažených skórů, byli respondenti rozděleni do jednotlivých pásem od Q1 až po D10.

Q1 - Velice dobrá a nejvyšší úroveň prožívané smysluplnosti.

Q2+Q3 - Střední úroveň prožívané životní smysluplnosti, ukazatel průměrné duševní stability.

Q4 -(D9+D10) - Zhoršené „naplnění smyslu“ života; při hodnocení duševní stability je nutná opatrnost.

D9 - decil 9 - Špatné „naplnění života smyslem“, výsledek je ukazatelem existenciální frustrace, která ohrožuje zdraví.

D10 - decil 10 - Nejhorší míra prožívané smysluplnosti, je ukazatelem pravděpodobné neogenní neurózy nebo deprese.

7.3 Technika sběru dat

Výzkum byl zaměřen na zjištění míry smysluplnosti a vnímání života u pěstounů v Moravskoslezském kraji. Pěstouny jsem oslovila přímo na kontaktních pracovištích dávek státní sociální podpory Úřadu práce v ČR, dále v jejich v rodinném a komunitním centru Chaloupka. Navštívila jsem také výjezdní setkání rodin vykonávající pěstounskou péči v rámci školení a podpory těmto rodinám. Školení se uskutečnilo v Komorní Lhotce. Průzkumné šetření probíhalo od října 2015 do dubna 2016.

Mnohé pěstouny osobně znám a proto jsem se některým představovat nemusela. Vysvětlila jsem jim svůj záměr, který mám v rámci pěstounské péče. Požádala jsem je o anonymní vyplnění předložených dotazníků. Upozornila jsem je, že k otázkám neexistuje správná nebo nesprávná odpověď a s výsledky vyhodnocení je ráda, v případě zájmu, seznámím. Pěstounům jsem sdělila, že se jedná o průzkum pěstounů různých věkových kategorií, stupně dosaženého vzdělání, zájmů a zálib.

Vyhodnocením jednotlivých dotazníků bylo zjištěno prožívání jejich současného života. U každé otázky pěstouni zvolili odpověď, kterou cítili v danou chvíli jako nejvhodnější. Požádala jsem je, aby se snažili odpovídat co možná neupřímněji. V případě, že si s některými pasážemi, či dotazy nevěděli rady, vždy jsem byla připravena vysvětlit to, čemu zcela neporozuměli. Celkový čas k vyplnění těchto dotazníků zabral každému pěstounovi přibližně 45 minut.

Po vyplnění dotazníků jsem pěstounům poděkovala za jejich ochotu a čas strávený nad těmito dotazníky.

Setkání s náhradními pěstounskými rodinami bylo přínosné pro obě zúčastněné strany.

8 Výzkumný soubor

Vybranými respondenty byly pěstouni. Výzkumný soubor tvořilo 65 respondentů. Pro kvantitativní zpracování dat tvoří N = 65 respondentů, z toho 45 žen a 20 mužů, průměrný věk 46 let (minimum 28, maximum 95), 5 respondentů svobodných, 12 žijících v partnerském svazku, 42 sezdaných a 6 rozvedených. Věková struktura pěstounů je nejvíce zastoupena generací středního a vyššího věku. Není výjimkou setkat se s pěstouny staršími 70 - ti let. Mezi respondenty je i pěstounka, která má neuvěřitelných 95 let! Z osobní zkušenosti vím, že je schopná i přes svůj věk zajistit své vnučce zdravý vývoj. Pěstounskou péči zajišťují v mnoha případech jejich prarodiče, tety i sourozenci.

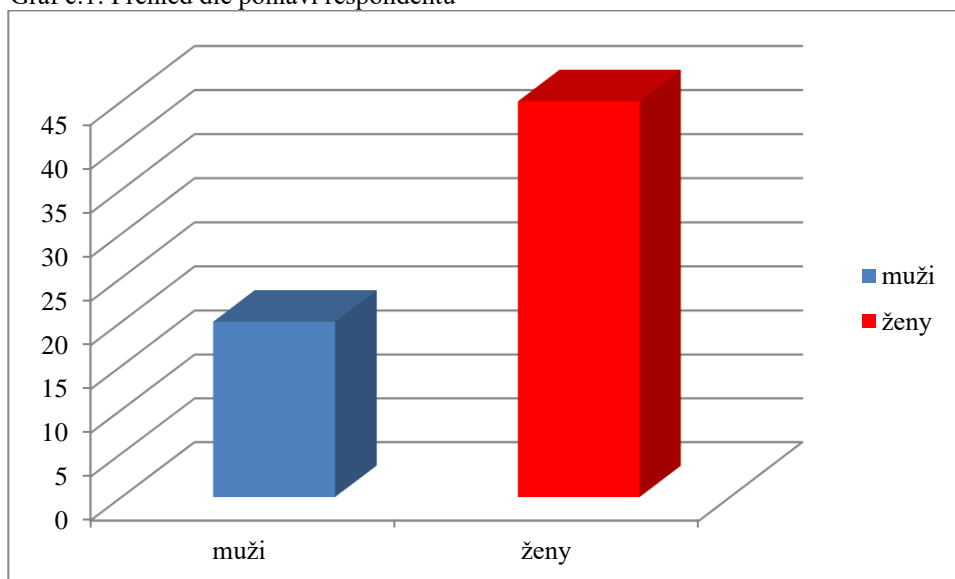
8.1 Charakteristika výzkumného souboru dle pohlaví

Výzkumu se zúčastnilo 65 respondentů, z toho 20 mužů a 45 žen. Přehled pohlaví respondentů nám vyjadřuje graf. č.1.

Tab. č.1 Přehled dle pohlaví respondentů

Charakteristika souboru dle pohlaví		
výsledné pásmo	n	(%)
muži	20	31%
ženy	45	69%

Graf č.1: Přehled dle pohlaví respondentů

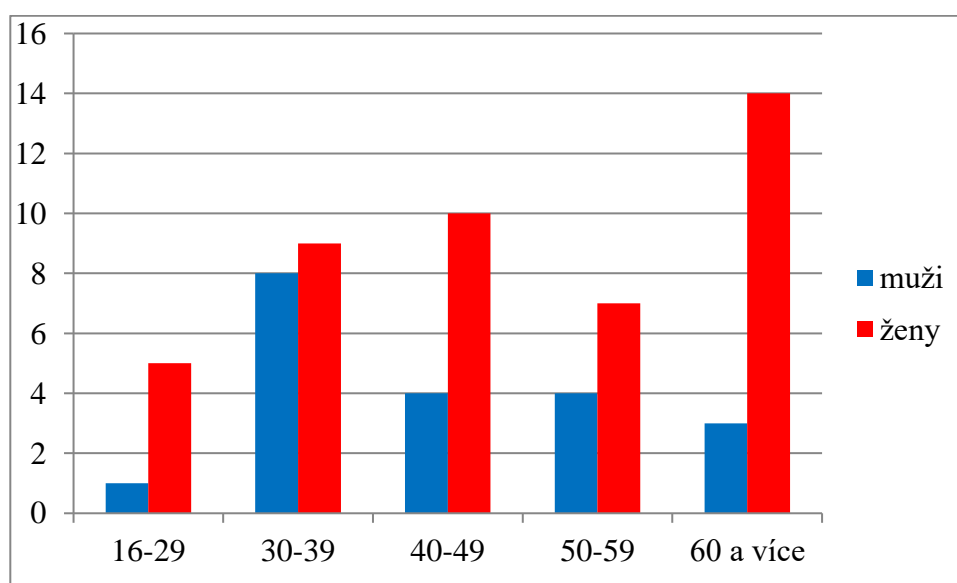
Komentář: Výzkumný vzorek respondentů tvoří 45 žen (69%) a 25 mužů (31%). Ve většině případů při oslovení s žádostí o vyplnění dotazníků byly sdílnější ženy. Domníváme se, že ženy jsou ve většině případů přístupnější při kontaktu s druhými lidmi, a proto i v tomto zkoumaném vzorku jsou více pro tento výzkum zaujaty ženy.

8.2 Charakteristika výzkumného souboru dle věku

Tab. č.2: Věková kategorie respondentů

Charakteristika souboru podle věku respondentů				
	muži		ženy	
Věk	n	%	n	%
16-29	1	5%	5	11,17%
30-39	8	40%	9	20%
40-49	4	20%	10	22,20%
50-59	4	20%	7	15,50%
60 a více	3	15%	14	31,13%
Celkem	20	100%	45	100,00%

Graf. č. 2: Věk respondentů

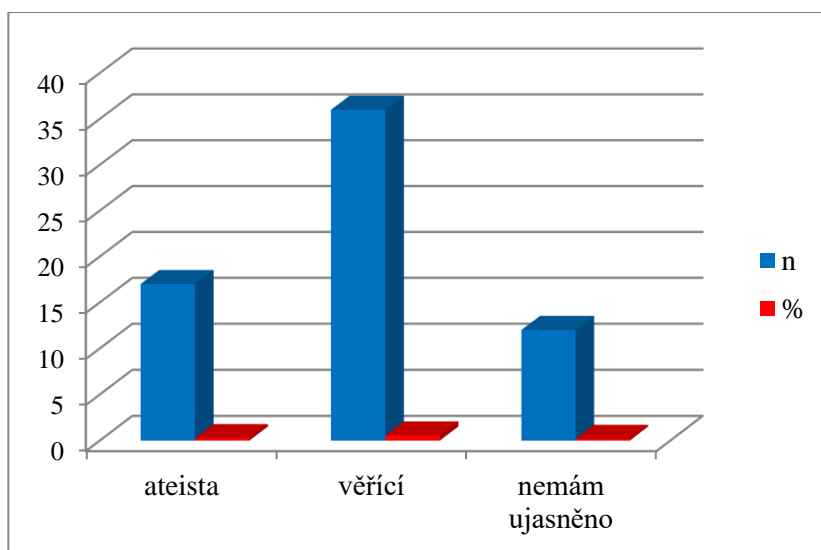
Komentář: Nejpočetnější skupinu tvoří respondenti ve věkové kategorii 30-39 let (40%), z toho 8 mužů a 9 žen. Věková kategorie 60 a více let (15%) je zastoupena 3 muži a 14 ženami. Nejméně početnou skupinu tvoří věková kategorie 16-29 let (5%), 1 muž a 5 žen. Většina mladších lidí nemá zkušenost s pěstounskou péčí, spoléhají se spíše na to, že budou vychovávat své vlastní děti.

8.3 Charakteristika výzkumného souboru dle náboženského vyznání

Tab. č.3: Respondenti dle náboženského vyznání

	n	%
ateista	17	26%
věřící	36	55,50%
nemám ujasněno	12	18,50%
Celkem	65	100%

Graf. č.3 Náboženské vyznání respondentů

Komentář: Nejpočetnější skupinu respondentů tvoří věřící je jich 36 (55,5%). Pěstouni, kteří se nehlásí k žádnému náboženskému je 17 (26%) a respondenti, kteří své vyznání nemají ujasněno je 12 (26%). Myslím si, že věřící lidé mají větší touhu pomáhat, vzhledem ke své víře jsou vedeni k pomoci bližnímu svému.

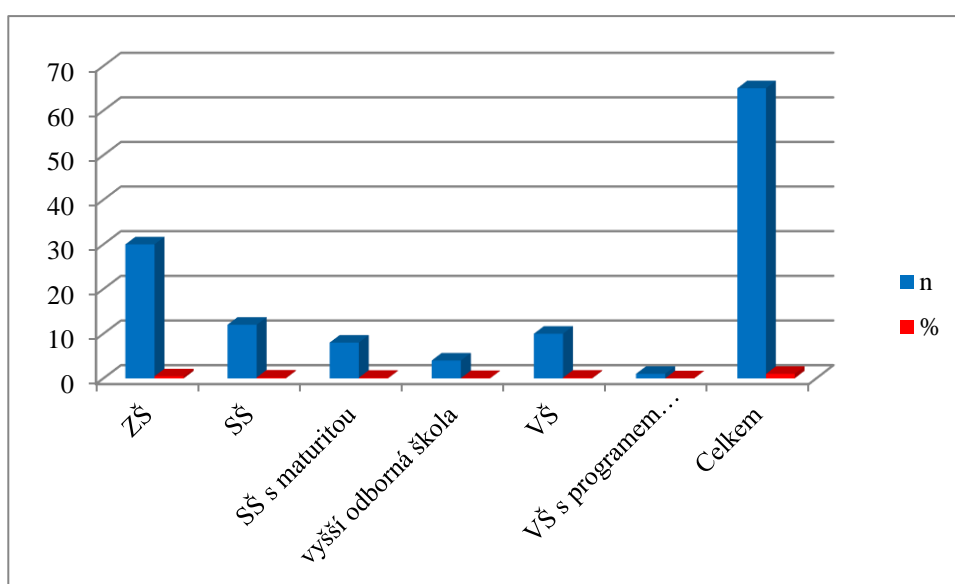
8.4 Charakteristika výzkumného souboru dle vzdělání

Graf č. 4 nám znázorňuje vzdělání jednotlivých respondentů s dosaženým základním vzděláním je 30 pěstounů, střední vzdělání má 12 pěstounů, střední vzdělání má 12 respondentů, vysokoškolsky vzdělaných respondentů je 10.

Tab. č. 4 Respondenti dle vzdělání

Charakteristika souboru dle vzdělání		
	n	%
ZŠ	30	46%
SŠ	12	18,50%
SŠ s maturitou	8	12,50%
vyšší odborná škola	4	6%
VŠ	10	15,50%
VŠ s programem doktorského studia	1	1,50%
Celkem	65	100%

Graf . 4: Dosažené vzdělání respondentů

Komentář: Nejpočetnější skupina je tvořena respondenty se základním vzděláním 30 (46%). Se středoškolským vzděláním je 12 (18,5%) respondentů a s vysokoškolským vzděláním je 10 pěstounů (15,5%) a 1 (1,5%) respondent je s vysokoškolským vzděláním a programem doktorského studia.

9 Získané výsledky a jejich interpretace

Výzkumná otázka č. 1:

Ovlivňuje výkon pěstounské péče životní smysluplnost či naplněnost pěstouna?

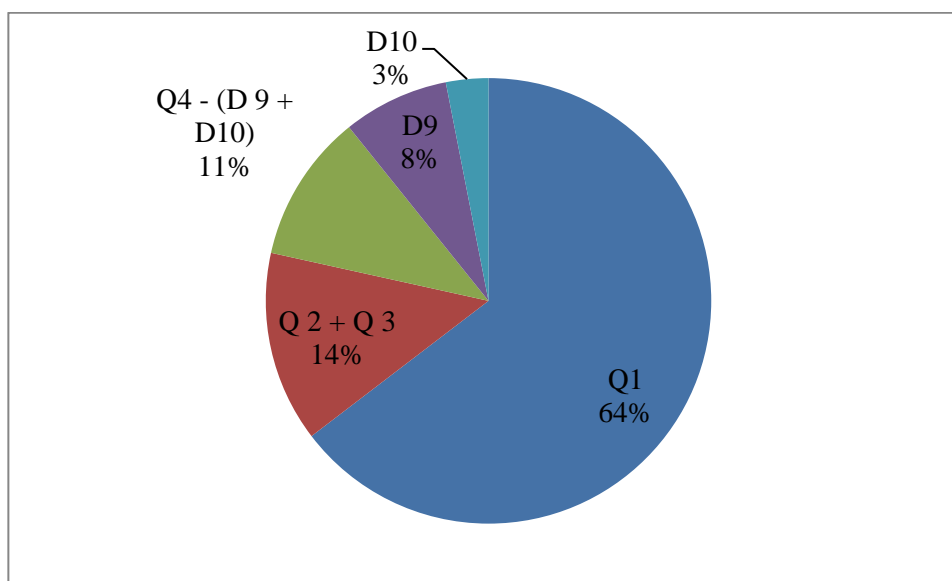
Výzkumný předpoklad č. 1:

Většina pěstounů dosahuje dobrou až nejlepší úroveň prožívané smysluplnosti.

Tab. č.5: Zařazení respondentů do pásma dle Logo-testu, (N=65)

výsledné pásmo	Počet (absolutní četnost)	procentuální zastoupení (relativní četnost)
Q1	42	64,50%
Q 2 + Q 3	9	18%
Q4 - (D 9 + D10)	7	10,50%
D9	5	5,50%
D10	2	1,50%
celkem	65	100%

Graf č. 5: Zařazení respondentů do pásma dle Logo-testu, (N=65)

Komentář: Z výše uvedené výsledku výzkumného vyšetření vyplývá, že z celkového počtu 65 respondentů se 42 (64,5%) nachází v pásnu Q1, což značí dobrou až nejvyšší úroveň prožívané smysluplnosti. Druhá skupina v počtu 9 (18%) je tvořena respondenty, kteří se nacházejí v pásnu střední úrovně prožívané smysluplnosti. Jedná se o jedince s průměrnou duševní stabilitou. V pásnu špatného „naplnění smyslu“ se nachází 5 respondentů (5,5%). V decilu 10 s nejhorší mírou prožívané smysluplnosti, který je zároveň ukazatelem pravděpodobné neogenní neurozy se nacházejí 2 pěstouni (1,5%).

Výsledek: **Výzkumný předpoklad č. 1 se potvrdil.**

9.2 Výzkumná otázka č. 2

Má vzdělání vliv na životní smysluplnost a životní naplněnost?

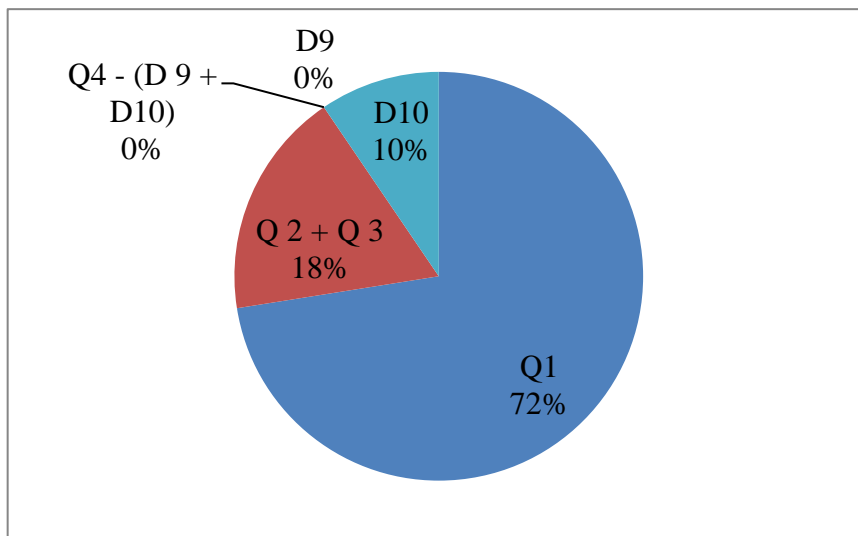
Výzkumný předpoklad č. 2:

Pěstouni s vysokoškolským vzděláním mají stejnou úroveň prožívané smysluplnosti.

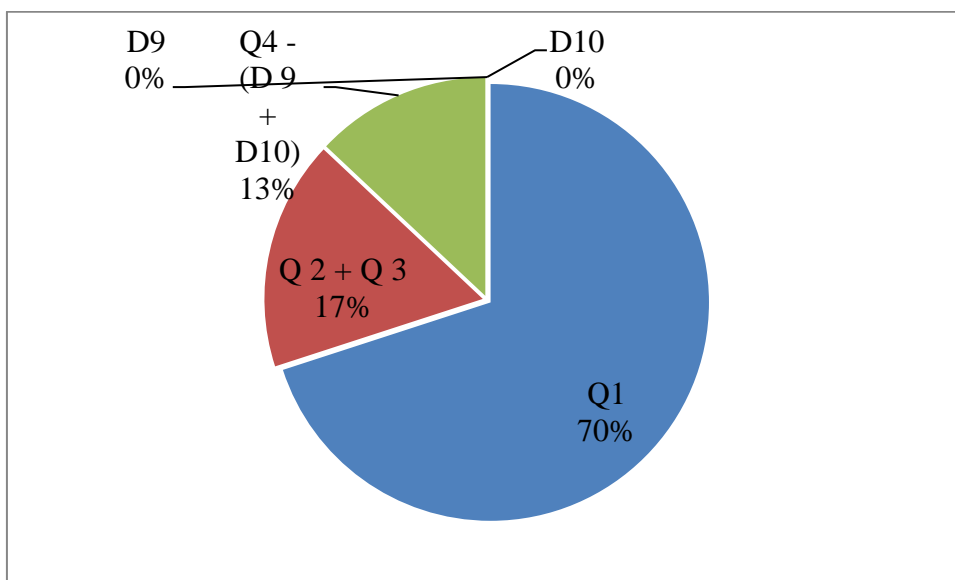
Tab. č. 6: Zařazení respondentů do pásma Logo-testu dle vzdělání

Prožívané smysluplnosti dle vzdělání mezi všemi VŠ a ZŠ				
výsledné pásmo	VŠ	ZŠ	ZŠ	ZŠ
	n	%	n	%
Q1	8	72,50%	21	70%
Q 2 + Q 3	2	18,50%	5	17%
Q4 - (D 9 + D10)	0	0	4	13%
D9	0	0	0	0
D10	1	9,00%	0	0
Celkem	11	100,00%	30	100%

Graf č. 6: Zařazení respondentů s VŠ vzděláním do kvartilů Logo-testu(N=65)

Graf č.7: Zařazení respondentů se ZŠ vzděláním do kvartilů Logo-testu

Komentář: Výsledek výzkumného šetření ukazuje, že vzdělání nemá vliv na úroveň prožívané smysluplnosti. Jak vysokoškolsky vzdělaní pěstouni, tak i pěstouni s dosaženým základním vzděláním se nacházejí v kvartilu Q1, což odpovídá vysoké úrovni prožívané smysluplnosti s dobrou až nejvyšší úrovní prožívané smysluplnosti. Ve výsledném pásmu Q1 se nachází 8 (72,5%) vysokoškolsky vzdělaných respondentů a 21 (70%) respondentů se základním vzděláním. Výsledek: **Výzkumný předpoklad č. 2 se potvrdil.**

Výzkumná otázka č. 3

Ovlivňuje pohlaví pěstouna jeho životní smysluplnost?

Výzkumný předpoklad č. 3

Ženy dosahují vyšší úrovně prožívané smysluplnosti než muži.

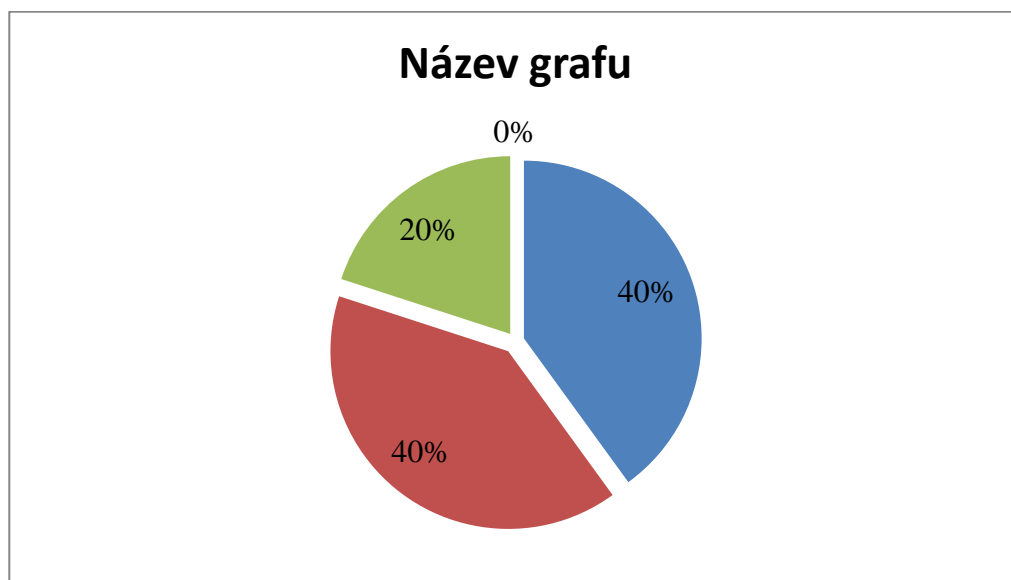
Tab. č. 7 Provnání smysluplnosti mezi mužem a ženou

porovnání prožívané smysluplnosti mezi muži a ženami				
výsledné pásmo	muži	muži	ženy	ženy
	n	%	N	%
Q1	8	40%	34	75%
Q 2 + Q 3	8	40%	1	2,20%
Q4 - (D 9 + D10)	4	20%	3	7,70%
D9	0	0	5	11,10%
D10	0	0%	2	4%
Celkem	20	100%	45	100%

Graf
Zařa-
re-
dentů
kvar-
Logo-

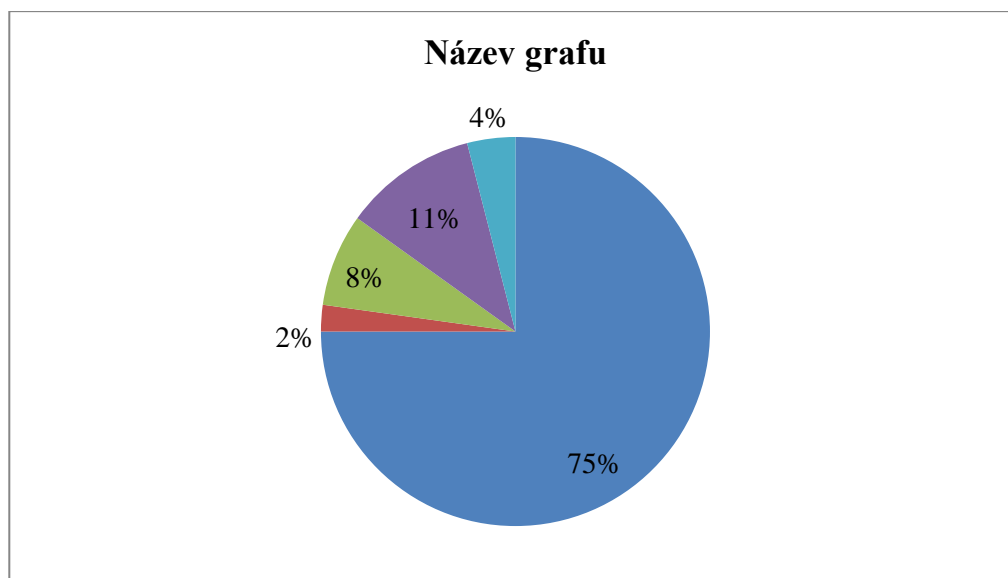
č.8:
zení
spon-
do
tilů
testu

dle pohlaví - muži

Graf č.9: Zařazení respondentů do kvartilů Logo-testu dle pohlaví ženy

Komentář: Výsledek výzkumného vyšetření ukazuje, že pohlaví má vliv na životní naplněnost. Výzkumný vzorek byl sestaven z 20 mužů a 45 žen (100%). Ženy se nacházejí ve větším počtu v pásmu Q1, což značí jejich vysoké prožívání smysluplnosti života. Muži ve stejném pásmu jsou zastoupeni v počtu 8 (40%), ale v pásmu Q2 + Q3 se rovněž nachází 8 mužů (40%) oproti 1 ženě (2,2%). Mám za to, že výsledek vypovídá o tom, že muži vzhledem ke své podstatě mají jistě vysokou úroveň naplnění života, i když polovina spadá do průměrné úrovně naplnění smyslu. Vzhledem k větší angažovanosti žen v péči o druhé osoby.

V pásmu zhoršeného naplnění smyslu života se nachází 4 muži (20%) a 5 žen (7,7%). Dále se v pásmu D9 nachází 5 žen (11,1%) a žádný muž. V pásmu D10 se nachází 2 ženy (4%). Z toho lze usoudit, že ženy v momentě, kdy zjistí, že nejsou schopny dle svého mínění uspokojit potřeby své, ale také svých blízkých mají pocit ze selhání a může dojít k patologii vnímání smyslu života.

Výsledek: Výzkumný předpoklad č. 3 se potvrdil.

9.4 Výzkumná otázka č. 4

Výzkumná otázka č. 4

Jakého stupně vyhoření dosahují pěstouni?

Výzkumný předpoklad č. 4

Pěstouni dosahují nízkého stupně vyhoření.

K hodnocení syndromu vyhoření byl použit dotazník MBI, který vyhodnocuje tři jeho složky a to:

- emociálního vyčerpání
- depersonalizace
- osobní uspokojení

Složka emocionálního vyčerpání zahrnuje pocit beznaděje, bezmoci, ze které už jedinec nevidí východisko. Jedinec, který prožívá emocionální vyčerpání má pocit, že síla, která mu zůstává je jen k plnění běžných úkolů a úkonů každodenního života. Proto je přesvědčen, že druhým nemá co dát, jelikož je emočně vysátý, nervózní a podrážděný. Již už ani nejbližší přátelé a rodina nejsou pro něj zdrojem síly a energie, natož uspokojení spíše jej okolní svět více vyčerpává z běžných nároků.

Složkou depersonalizace se u jedince projevují těžko popsatelné pocity, které jej sužují v kontaktu s druhými. Zájem o druhé je pořád na stejné nebo vyšší úrovni, ale vzhledem k jeho psychickému stavu jej nedokáže realizovat. Styk s okolím se pro něj stává těžší a těžší.

Tab. č. 8 Emocionální vyčerpání

Stupeň emocionálního vyčerpání	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nízký	30	46,20%
Mírný	20	31%
Vysoký	15	22,80%
Celkem	65	100%

Komentář: K hodnocení syndromu vyhoření byl použit dotazník MBI, který vyhodnocuje tři jeho složky a to:

- emociálního vyčerpání
- depersonalizace

- osobní uspokojení

První složka je velmi významná a zhodnocuje emocionální vyčerpání respondentů. Čím větší je výsledek stupně emocionálního vyčerpání, tím je i větší riziko vyhoření v této oblasti. Z výsledku výzkumného souboru jsme zjistili, že naši respondenti v počtu 30 se nacházejí v nízkém stupni emocionálního vyčerpání. To znamená, že jsou duševně vyrovnaní.

Respondentů, kteří vykazují mírný stupeň vyčerpání je 20 (31%). Ve vysokém stupni emocionálního vyčerpání se nachází v našem výzkumném souboru 15 (22,8%) respondentů.

Tab. č. 9 Stupědepersonalizace

Stupeň depersonalizace	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nízký	29	45%
Mírný	20	31%
Vysoký	16	24%
celkem	65	100%

Komentář

Další složkou dotazníku MBI je depersonalizace – odosobnění. U postižených má tento symptom mnoho podob. Mají pocit, že nerozumí vlastnímu myšlení, nejsou schopni vnímat vztahy kolem sebe, vše se jim vzdaluje, odcizuje.

Nadpoloviční většina respondentů se nachází v nízkém stupni depersonalizace 29 (45%). Vysoký stupeň depersonalizace se vyskytuje u 16 (24%) respondentů, což jsou jedinci, kteří trpí pocitem nedostatku blízkých vztahů a pocitem odcizení.

V našem případě má nízký stupeň depersonalizace 29 (45%) respondent, což znamená, že netrpí syndromem vyhoření, neboli odosobnění.

Stupeň osobního uspokojení	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nízký	16	24%

Mírný	18	28%
Vysoký	31	48%
Celkem	65	100%

Tab. č. 10 Stupeň osobního uspokojení

Komentář

Položka osobního uspokojení poukazuje na naši celkovou spokojenost s naším životem. Jakou kvalitou života žijeme, jaké máme uspokojení z naší pracovní činnosti. Čím více bodů respondenti dosáhli, tím menší je jejich faktor rizika vyhoření zrovna v této oblasti.

V tabulce č. 10 je patrné, že z celkového počtu respondentů vysokého počtu bodů získalo 31 (48%) respondentů, což koresponduje s hypotézou č. 4 - respondenti ve svém životě dosahují dobrého prožívání úrovně smysluplnosti a nehrozí u nich syndrom vyhoření.

V mírném pásmu osobního uspokojení se nachází 18 (28%) respondentů. Z tabulky je patrné, že v nízkém pásmu osobního uspokojení se nachází 16 (24%) dotázaných respondentů.

Emocionálního vyčerpání EE

Nízký 0-16

Mírný 17-26

Vysoký 27 a více znamená burnout - vyhoření

Depersonalizace DP

Nízký 0-6

Mírný 7-12

Vysoký 13 a více jedná se o vyhoření

Osobní uspokojení PA

Vysoký 39 a více

Mírný 38-32

Nízký 31-0 je vyhoření

.

10 Diskuze

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, míru prožívané životní smysluplnosti pěstounů, zanalyzovat jejich životní naplněnost při výkonu pěstounské péče. Pro získávání dat byly vybrány metody, které poskytují možnost zvýšené hromadné administrace, vzhledem k počtu dotazovaných, proto je potřeba zvážit i na nedostatky, s ohledem na pochopení zadání dotazníku. Riziko se snížilo osobním setkáním s pěstouny. Dotazníky, které jsme vyhodnotili slouží ke zjištění spokojenosti nebo zklamání prožívání současného života a dotazník ke zjištění syndromu vyhoření je zaměřen na emocionální, fyzické i psychické vyčerpání.

Výzkumný předpoklad č. 1:

Většina pěstounů dosahuje dobrou až nejlepší úroveň prožívané smysluplnosti.

Z výsledku 1. výzkumné otázky vyplývá, že výzkumný předpoklad č. 1 se potvrdil. Prokázalo se, že pěstouni dosahují dobré úrovně prožívané smysluplnosti. Je nutné upozornit na to, že výsledky mohli být výběrem respondentů ovlivněny.

Pozitivní vyhodnocení přinesly výsledky z Logo testu, kdy 42 osob (64,5 %) bylo zařazeno do pásma kvadrantu Q1 které odpovídá úrovni s dobrým prožíváním životní smysluplnosti. Do středního pásma Q2 + Q3 byla zařazena skupina v počtu 9 (18%). U skupiny těchto lidí lze předpokládat dostatečnou vyrovnanost, kterou jsou schopni ukázat při řešení nečekaných okolností a těžkostí. Nejsou ničím existenciálně zvlášť zatíženi ani ohroženi. Jedná se o jedince s průměrnou duševní stabilitou. Současný jejich stav můžeme hodnotit jako příznivý.

Výzkum dále ukázal skupinu osob, které se zařadili do pásma Q4. Jedná se o populaci se špatným prožíváním smysluplnosti, v této se nachází 5 respondentů (5,5%).

V decilu D10 s nejhorší mírou prožívané smysluplnosti, který je zároveň ukazatelem pravděpodobné neogenní neurózy se nacházejí 2 pěstouni (1,5%).

Výsledky hodnocení neodpovídají populačnímu rozložení dle Lukasové (1992). Ta se přiklání k tomu, že populace je do pásma Q1 řazena z 25%, do pásma Q2+Q3 z 50%, a do pásma Q4 zařadila 25% populace. Výsledek výzkumu může být ovlivněn příbuzenskými vztahy v pěstounské péči. Většina respondentů má ve své péči dítě svých potomků, popřípadě z jiný příbuzenský vztah. Svůj život tudíž prožívají smysluplněji než dle rozložení populace dle Lukasové.

Z výsledků lze usoudit, že v našem případě prožívaná smysluplnost pěstounů je na vysoké úrovni, protože spadají do 25% celkové populace s výrazně dobrou až nejlepší úrovní prožívané smysluplnosti. Tato úroveň jim zajišťuje spokojené prožívání života, s dostatkem duševní síly. To znamená, že jim nehrozí nebezpečí, že by svůj život hodnotili jako bezcenný. Zachovávají si svou vnitřní pevnost a důvěru v sebe sama i v nepříznivých životních okolnostech.

Výzkumný předpoklad č. 2:

Pěstouni s vysokoškolským vzděláním mají stejnou úroveň prožívané smysluplnosti.

Druhý výzkumný předpoklad potvrzujeme, neboť se prokázalo, že ženy svou životní smysluplnost prožívají ve větší míře než muži. Výsledek výzkumného vyšetření ukazuje, že pohlaví má vliv na životní naplněnost. Výzkumný vzorek byl sestaven z 20 mužů (100%) a 45 žen (100%). Ženy se nacházejí ve větším počtu v pásmu Q1, což značí jejich vysokou míru prožívání smysluplnosti života. Muži ve stejném pásmu jsou zastoupeni v počtu 8 (40%), ale v pásmu Q2 + Q3 se rovněž nachází 8 mužů (40%) oproti 1 ženě (2,2%) v téže pásmu.

Mám za to, že výsledek vypovídá o tom, že muži vzhledem ke své podstatě mají jistě vysokou úroveň naplnění života, i když polovina spadá do průměrné úrovně naplnění smyslu. Vycházíme z toho, že ženy jsou od malička vedené nejen k větší angažovanosti v péči o druhé osoby, ale také z jejich podstaty vyplývá, že péče o rodinu je jejich přirozenou potřebou. Což se dalo předpokládat.

Výzkumný předpoklad č. 3:

Ženy dosahují vyšší úrovně prožívané smysluplnosti než muži.

Pro výběr vzorku u třetího výzkumného předpokladu jsme zvolili k porovnání životní smysluplnosti mezi vysokoškolsky vzdělanými respondenty se vzděláním základním. Při výzkumu jsme se domnívali, že vzdělání nebude mít vliv na výsledek celkového vnímání životní smysluplnosti a výsledek výzkumného šetření to potvrzuje. Jak vysokoškolsky vzdělaní pěstouni, tak i pěstouni s dosaženým základním vzděláním se nacházejí v pásmu Q1, což odpovídá vysoké úrovni prožívané smysluplnosti. 8 vysokoškolsky vzdělaných respondentů (72,5%) a 21 respondentů se základním vzděláním (70%) se nachází ve výsledném pásmu Q1. Výsledek: Hypotéza č. 3 potvrdila.

Výzkumný předpoklad č. 2:

Pěstouni dosahují nízkého stupně vyhoření.

Čtvrtý výzkumný předpoklad se zabýval stupněm vyhoření u pěstounů, domníváme se, že pěstouni dosahují mírného stupně vyhoření, protože jsou se svým životem spokojeni. Výzkumný předpoklad se dle výzkumného šetření potvrzuje, protože ve složce emocionálního vyčerpání se nachází 20 (31%) respondentů, kteří vykazují mírný stupeň vyčerpání. Ve vysokém stupni emocionálního vyčerpání se nachází v našem výzkumném souboru pouze 15 (22,8%) respondentů, z celkového počtu 65 respondentů.

Další složkou syndromu vyhoření je depersonalizace – odosobnění, kde v našem výzkumném souboru, se většina respondentů nachází v nízkém stupni depersonalizace 29 (45%) pěstounů. Vysoký stupeň depersonalizace se vyskytuje u 16 (24%) respondentů, což jsou jedinci, kteří trpí pocitem nedostatku blízkých vztahů a pocitem odcizení. Jedná se o jedince, kteří vykazují mírnou ztrátu v oblasti sebevědomí. Nemyslím si, že by to mělo výrazný vliv na jejich vyhoření z výkonu pěstounské práce. V našem případě má nízký stupeň depersonalizace 29 (45%) respondentů, což znamená, že netrpí syndromem vyhoření neboli odosobněním.

Další z položek syndromu vyhoření je položka osobního uspokojení. Ta poukazuje na naši celkovou spokojenost s naším životem. Jakou kvalitou života žijeme, jaké máme uspokojení z naší pracovní činnosti. Čím více bodů respondenti dosáhli, tím menší je jejich faktor rizika vyhoření zrovna v této oblasti.

Z celkového počtu respondentů dosáhlo vysokého počtu bodů 31 (48%) respondentů, což koresponduje s hypotézou č. 4 - respondenti ve svém životě dosahují dobré úrovně prožívané smysluplnosti a tímto se potvrzuje, že nejsou vystaveni syndromu vyhoření.

Cílem mé práce bylo poukázat na to, že pěstouni svou práci nevnímají negativně. Z výsledku výzkumu vyplývá, že pěstouni jsou se svou prací spokojeni. Péče o dítě je naplňuje a vnímají jí jako své poslání.

Ve výzkumu jsme se konkrétně na náboženské vyznání nezaměřovali, ale myslíme si, že věřící lidé jsou svojí vírou vedeni k pomoci bližnímu svému. Tuto skupinu ve výzkumném vzorku zastupuje 36 (55,5%) věřících respondentů. A vzhledem k tomu, že zastupují převážnou část respondentů, proto se o této skupině zmiňujeme.

11 Závěr

Z dotazníkových výsledků a prokazování hlavní hypotézy, můžeme říci, že smysluplnost lidského prožívání, ať se jedná o naše vlastní rozhodnutí ve větší či menší míře nebo naše rozhodnutí je ovlivněno životními okolnostmi či se ocitneme v situaci, kdy se rozhodneme a uskutečníme čin, který je veřejně prospěšný. Dle vyhodnocení vyplývá, že většina respondentů má svůj život naplněný smysluplností. Pěstouni nejsou tedy naplnění pocitem prázdnoty a neprobíhá u nich smyslu prázdnota, a to je velice dobře. V. E. Frankl řekl, že člověk je bytostí hledající a usilující o smysl svého žití, tím, že uskutečňuje něco hodnotného. To také potvrzuje míra smysluplného prožívání pěstounů, kteří se dle výsledku Logo-testu nacházejí v pásmu dobré až nejlepší prožívané smysluplnosti, v porovnání s běžnou populací. V tomto pásmu dle Lukasové se nachází jen 25 % běžné populace. Což je velice pozitivní výsledek. To potvrzují slova Karla Balcara, který smysluplnost popisuje jako vlastní pocit člověka, který věří v něco zcela konkrétního, s větší či menší mírou našeho vlastního rozhodnutí, které se přetavuje v konkrétní čin, kdy uskutečníme něco i vnějšně prospěšného. To zcela odpovídá smysluplnosti žití pěstounů, kteří buď svým vlastním rozhodnutím anebo vlivem nepříznivých okolností vydali na nelehkou dráhu, která se jmenuje pěstounská péče.

Je pravdou, že výzkumný vzorek respondentů je z velké části tvořen příbuznými - prarodiči, tetami, sourozenci. To jistě přispívá k pozitivním výsledkům zhodnocených dotazníků, ale musíme si uvědomit, že rodiče dětem nikdo nenahradí. Dítě ve skrytu duše stále věří, že jednou mu rodiče poskytnou vše, na co má každé dítě právo a nárok. Proto by společnost měla ocenit a být ráda, že se děti, které vyrůstají v pěstounské péči, byť příbuzenské, ale dle výsledku hodnocení testu, u lidí, kteří jsou naplněni smysluplností. Tím mám za to, že tak mohou alespoň zčásti dětem, kterým bylo právo na své rodiče, z jakéhokoliv důvodu odepřeno, nahradit to odepřené právo vyrůstat ve své vlastní rodině. Další potvrzení smysluplného prožívání pěstounů, je vidět z odpovědí otázek z existenciálního dotazníku, kde je potvrzení. Tímto výzkumem můžeme hypotézy potvrdit nebo vyvrátit, ale podstatné by mělo být, že lidé, kteří vykonávají pěstounskou péči by měli splňovat běžná kritéria, které jsou dána společností, ale zároveň by se mělo, při zhodnocení vhodnosti či nevhodnosti, vycházet ze smysluplného prožívání pěstouna. Ti, kteří se chtějí stát pěstounem by měli projít vyhodnocením dotazníku Logo-testu i MBI-Maslach Burnout Inventory stejně jako v rámci vhodnosti stát se pěstounem měli zúčastňovat a projít vyhodnocením svého života právě uvedenými dotazníky a

tím se dostane zpětná vazba, zda pěstoun je vhodným adeptem a dokáže tak smysluplně naplnit své poslání. Dalším námětem diplomové práce může být často kladená otázka běžné populace: „Jak může prarodič vychovávat své vnuky, vnučky, když nebyli schopní vychovávat své vlastní děti?“. Mám za to, že společnost má odpověď na tuto otázku velice zkreslenou a bylo by dobré objektivně tuto výzkumnou otázku objasnit.

Použitá literatura a zdroje:

1. BŘESKÁ N., VRÁNOVÁ L., *Dávky sociální péče*. Vyd. Olomouc: ANAG, c2004. 279 s. IBSN 80-7263-228-0.
2. BUBLEOVÁ, Věduna et al. *Základní informace o náhradní rodinné péči* [CD-ROM]. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. Požadavky na systém: Adobe Acrobat Reader. ISBN 978-80-87455-01-2.
3. BUBLEOVÁ, Věduna et al. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí* [CD-ROM]. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. Požadavky na systém: Adobe Acrobat Reader. ISBN 978-80-87455-25-8. Dostupné z:
http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Konference_CR_VYZKUM_2014/Monografie.pdf.
4. CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Psychologie hodnot*. [Olomouc]: Votobia, 2004. 427 s. ISBN 80-7220-195-6.
5. CSIKSZENTMIHALYI, Mihaly. *Flow: o štěstí a smyslu života*. Vydání druhé, upravené, v Portále první. Praha: Portál, 2015. 326 stran. ISBN 978-80-262-0918-8.
6. CSIKSZENTMIHALYI, Mihaly. *O štěstí a smyslu života: můžeme ovládat své prožitky a ovlivňovat jejich kvalitu?*. Praha: Lidové noviny, 1996. 399 s. Psychologie P; sv. 6. ISBN 80-7106-139-5.
7. ČERMÁKOVÁ, Monika. *Dítě v náhradní rodinné péči očima pediatra: informace pro zájemce o NRP a náhradní rodiny*. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. 54 s. ISBN 978-80-87455-10-4.

8. DANEŠ, František, ed. a FILIPEC, Josef, ed. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1978. 799, [1] s.
9. DISMAN, MIROSLAV. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.
10. FRANKL, Viktor Emil. *Lékařská péče o duši: základy logoterapie a existenciální analýzy*. Brno: Cesta, 2006. 237 s. ISBN 80-7295-085-1.
11. GABRIEL, Zbyněk a NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. 144 s. Psyché. ISBN 978-80-247-1788-3.
12. GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav, ed. *Pravidla slušnosti pro mládež*. Praha: Marie Klátiková, 1999. 86 s. ISBN 80-902308-2-2.
13. HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 311 s. ISBN 80-7178-803-1.
14. HAVIGER, Jiří, HAVIGEROVÁ, Jana Marie a LOUDOVÁ, Irena. *Lexikální stopa pojmu rodina: využití analýzy sítí, frekvenční analýzy a otevřeného kódování pro výzkum implicitních teorií rodiny*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 133 s. Recenzované monografie; 45. ISBN 978-80-7435-429-8.
15. KAHOUN, Vilém a kol. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Triton, 2013. 466 s. ISBN 978-80-7387-733-0.
16. KOHOUTEK, Rudolf. *Psychologie duševního vývoje*. 1. vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2008. 127 s. ISBN 978-80-7375-185-2.
17. KOZEL, Roman a kol. *Moderní marketingový výzkum: nové trendy, kvantitativní a kvalitativní metody a techniky, průběh a organizace, aplikace v praxi, přínosy a možnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. 277 s. Expert. ISBN 80-247-0966-X.

18. KREBS, Vojtěch a PRŮŠA, Ladislav. *Státní sociální podpora*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002. 136 s. Právo pro každého. ISBN 80-247-0065-4.
  19. KRECH, David a kol. *Človek v spoločnosti : základy sociálnej psychológie /*, 1. vyd. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1968. -- 629 s.
  20. KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie pocitů štěstí: Současný stav poznání*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4436-0
  21. KŘIVOHLAVÝ, J. *Hořet, ale nevyhořet*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 978-80-7195-573-3
  22. KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 204 s. Psyché. ISBN 80-247-1370-5
  23. KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie vděčnosti a nevďěčnosti: [kudy vede cesta k přátelství?]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 117 s. Psyché. ISBN 978-80-247-1838-5.
  24. KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *O šťastné rodině*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014. 94 s. Autor - téma; sv. 40. ISBN 978-80-7195-762-1.
  25. LACA, Slavomír. *Výchova - rodina - hodnoty*. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. 223 s. ISBN 978-80-87182-32-1.
  26. LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. Psyché. ISBN 80-247-1284-9
  27. LANGMEIER, Josef a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. 3. dopl. vyd. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1974. 397 s.
- KORTMANOVÁ, Milada, ed. *Perly ducha: o lásce a přátelství, ženě a manželství, knize a umění, životě a jiných věcech*. Ostrava: Knižní expres, 1999. 191 s. ISBN 80-86132-22-6.

28. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 6. Praha: Portál, 2013. 108 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-262-0398-8.
29. MATĚJČEK, Zdeněk et al. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.
30. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.
31. MASLOW, Abraham Harold. *O psychologii bytí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014. 317 s. ISBN 978-80-262-0618-7.
32. MEJSTRÍK, Vladimír, ed. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 3., opr. Praha: Academia, 2003. 647 s. ISBN 80-200-1080-7.
33. MEZINÁRODNÍ DEN RODINY 2014: *rodina v 21. století: vyhlídky, problémy, řešení: sborník projevů z evropské konference pořádané dne 14. října 2014 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR*. Vydání první. Praha: Ideál, 2015. 131 stran. ISBN 978-80-86995-29-8.
34. NADAČNÍ FOND J&T, nedatováno. *Může se stát pěstounem?: Manuál pro pracovníky Úřadu práce ČR*. In: ZN. NÁHRADNÍ RODIČ [online]. Praha: Nadační fond J&T [cit. 2016-06-09]. Dostupné xz: <http://www.nahradnirodic.cz/data/staticky-text/16/dokumenty/muze-se-stat-pestounemmanual.pdf>
35. NAKONEČNÝ, Milan. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. 507 s. ISBN 80-200-0993-0.
36. NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997, dotisk 2004, 272 s. ISBN 80-200-0592-7

37. NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie organizace*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2005. 225 s. Psyché. ISBN 80-247-0577-X.
38. NADAČNÍ FOND, *Může se stát pěstounem?* Projekt financovaný z Evropského sociálního fondu prostřednictvím OP LZZ a státního rozpočtu (CZ.1.04/5.1.01/77.00268). Dostupné z: <http://docplayer.cz/224653-Muze-se-stat-pestounem.html>
39. NOVÁK, Ondřej et al. *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku* [CD-ROM]. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013]. Požadavky na systém: Adobe Acrobat Reader. ISBN 978-80-87455-15-9.
40. NOLTE, Dorothee. *Jak na svět přicházejí mámy: [50 porcí dobré nálady pro těhulky a maminky]*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2009. 213 s. ISBN 978-80-7252-271-2.
41. ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011. 168 s. ISBN 978-80-246-1997-2.
42. PAULÍK, Karel. *Psychologie lidské odolnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. 240 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2959-6.
43. PIPEKOVÁ, J., VÍTKOVÁ, M., et. al. *Sociálně pedagogické aspekty ve speciální pedagogice*. Brno: Paido, 1996. 136 s. ISBN: 80-85931-27-3.
44. PURVIS, Karyn B., CROSS, David R. a SUNSHINE, Wendy Lyons. *Dítě v nové rodině*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 252 s. ISBN 978-80-247-4535-0.
45. ROHÁČEK, Marek, ed et al. *Zvykáme si jeden na druhého, aneb, Nová náhradní rodina v procesu adaptace*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. 37 s. ISBN 978-80-87455-12-8.
46. ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6., rev. a dopl. vyd., V Grada Publishing 2. Praha: Grada, 2010. 208 s. Psyché. ISBN 978-80-247-3133-9.

47. SHAPIRO, Lawrence E. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2014. 267 s. ISBN 978-80-262-0651-4.
48. SOBOTKOVÁ, I. a OČENÁŠKOVÁ, V. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 197 s. ISBN 978-80-244-3821-4.
49. SOUKUPOVÁ, T.: *Jaký je smysl vašeho života?* Psychologie dnes: roč. 10, č. 10, s. 17-20, 2004.
50. ŠÚTOVEC, Ján. *Psychológia a pedagogika: učeb. pre stred. zdrav. šk.* Martin: Osveta, 1994. 368 s. ISBN 80-217-0575-2.
51. TAVEL, Peter. *Smysl života podle Viktora Emanuela Frankla: potřeba smyslu života, přínos Viktora E. Frankla k otázce smyslu života*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2007. 303 s. Psyché; sv. č. 48. ISBN 978-80-7254-915-3.
52. VRÁNOVÁ, Lucie. *Sociálně-právní analýza přechodné pěstounské péče v České republice*. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. 77 s. ISBN 978-80-87455-09-8.
53. ZATLOUKAL, L., HAVLÍK, M., ŠOTOLA, J., DOLEČEK, Z. Komplexní posuzování potřeb klientů v rámci poradenského rozhovoru z hlediska přístupu zaměřeného na řešení. Sociální práce 11, 2011.
54. ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9.
54. ZATLOUKAL, L., HAVLÍK, M., ŠOTOLA, J., DOLEČEK, Z. Komplexní posuzování potřeb klientů v rámci poradenského rozhovoru z hlediska přístupu zaměřeného na řešení. Sociální práce 11, 2011. ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

55. ZÁKON Č. 359 ze dne 30.12.1999 o sociálně-právní ochraně dětí. *In: Sbirka zákonů České republiky*. 1999, částka 111, s. 7662-7681. Dostupný také z:
<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>.

Příloha č. 1

Maslach Burnout Inventory – dotazník ke sledování syndromu vyhoření u exponovaných profesí. V tomto dotazníku doplňte do vyznačených políček u každého tvrzení čísla označující podle níže uvedeného klíče sílu pocitů, které obvykle prožíváte.

Síla pocitů: Vůbec 0 - 1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 Velmi silně

1	Práce mne citově vysává	
2	Na konci pracovního dne se cítím být na dně sil	
3	Když ráno vstávám a pomyslím na pracovní problémy, cítím se unaven/a	
4	Velmi dobře rozumím pocitům svých klientů/pacientů	
5	Mám pocit, že někdy s klienty/pacienty jednám jako s neosobními věcmi	
6	Celodenní práce s lidmi je pro mne skutečně namáhavá.	
7	Jsem schopen velmi účinně vyřešit problémy svých klientů/pacientů	
8	Cítím “vyhoření”, vyčerpání ze své práce	
9	Mám pocit, že lidi při své práci pozitivně ovlivňují a nalad'ují.	
10	Od té doby, co vykonávám svou profesi, stal jsem se méně citlivým k lidem	
11	Mám strach, že výkon mé práce mne činí citově tvrdým	
12	Mám stále hodně energie	
13	Moje práce mi přináší pocity marnosti, neuspokojení	
14	Mám pocit, že plním své úkoly tak usilovně, že mne to vyčerpává	
15	Už mne dnes moc nezajímá, co se děje s mými klienty/pacienty	
16	Práce s lidmi mi přináší silný stres	
17	Dovedu u svých klientů/pacientů vyvolat uvolněnou atmosféru	
18	Cítím se svěží a povzbuzený, když pracuji se svými klienty/pacienty	
19	Za roky své práce jsem byl úspěšný a udělal/a hodně dobrého	
20	Mám pocit, že jsem na konci svých sil	
21	Citové problémy v práci řeším velmi klidně – vyrovnaně.	
22	Cítím, že klienti/pacienti mi přičítají některé své problémy	

LOGO - TEST - M

(Elisabeth S. Lukasová / K.B.)

Jméno: Jiří Věk: 52
Povolání: ředitel Vzdělání: STŘEDOSKOLSKÉ SMATURITOU

1) Přečtěte si následující výroky. Jsou-li mezi nimi takové, které se k Vám osobně tak hodí, jako by pocházely přímo od Vás, prosím, připište k nim "ANO". Jsou-li mezi nimi takové, které zcela odporují Vašemu názoru, prosím, připište k nim "NE". Pokud pro Vás bude rozhodnutí mezi "ANO" a "NE" obtížné, můžete nechat okénko prázdné.

1) Příjemný a klidný život bez velkých nesnází a s dostatečným hmotným zabezpečením pokládám za velice dobrou věc.

ANO

2) Mám své představy, jaký bych chtěl být a čeho bych chtěl dosáhnout, a tyto představy se podle možnosti snažím uskutečňovat.

ANO

3) Cítím se velmi dobře doma v kruhu rodiny a rád bych přispěl k vytvoření takového domova i dětem.

ANO

4) V povolání, které nyní vykonávám nebo pro které se připravuji, vidím své pravé uplatnění.

ANO

5) Mám k jednomu člověku nebo k více lidem závazky či vztahy, jejichž naplňování mi působí radost.

ANO

6) Mimo své zaměstnání nebo studium mám ještě nějaký další zájem (třeba odborný nebo oddechový), kterému se věnuji nebo budu věnovat, jakmile na to budu mít čas.

ANO

7) Některé zážitky (třeba poznávání něčeho nového, prožívání umění, vnímání přírody apod.) mi přinášejí radost a nerad bych je postrádal.

ANO

Věřím, že mám v životě nějaký svůj úkol (ať v oblasti mravní, společenské, ve službě pokroku apod.) a snažím se jej plnit.

ANO

Mám život zkalený nouzí, nemocí nebo jinou vážnou starostí a všemožně usiluji o to, abych tyto těžkosti překonal a dosáhl zlepšení.

NE

Prosím, udělejte křížek do okénka k té odpovědi, která nejlépe vystihuje, jak často jste dosud prožíval následující zážitky. Snažte se být upřímný.

Bezmocný vztek, že všechno, co jsem dosud vykonal, bylo nadarmo.

velmi často občas nikdy

Přání, být ještě jednou dítětem a moci začít život znovu od začátku.

velmi často občas nikdy

Poznání, že se snažím před sebou samým nebo před jinými lidmi ukazovat svůj život lepší či plnější, než doopravdy je.

velmi často občas nikdy

Nechť zatěžovat se hlubším a možná nepříjemným přemýšlením o tom, co činím a co tím způsobuji.

velmi často občas nikdy

Nadějí, že i když mě třeba potká nezdár nebo neštěstí, tak z toho přesto mohu nakonec učinit prospěšnou věc, když pro to nasadím všechny své síly.

velmi často občas nikdy

Řídký neklid, který mě zbavuje rozumného pohledu na věci a trápí mě tak, že ztrácím zájem o to, co se děje.

velmi často občas nikdy

Myšlenku, že bych si jednou před smrtí musel říct: "Nestálo za to žít."

velmi často občas nikdy

III)

1) Popíši Vám tři případy:

- a) Jeden muž se nemohl ve svém životě věnovat tomu, co si vždy přál uskutečnit. Místo toho si však během doby vytvořil dobrou příležitost k jiné prospěšné činnosti a plně se jí věnoval s takovým zaujetím, že v ní dosáhl mnoha úspěchů a velmi dobrých vyhlídek do budoucna.
- b) Jeden muž se ve svém životě stále a plně věnoval pouze tomu, co si vytkl za svůj životní cíl. Vůbec se mu to nedaří, avšak neustále se snaží svůj záměr uskutečnit, i když se kvůli tomu musel mnohého v životě vzdát a nic dobrého tím nedosáhl.
- c) Jeden muž se nemohl ve svém životě věnovat tomu, co si vždy přál uskutečnit. Učinil proto kompromis mezi svými vlastními cíli a okolnostmi, které mu zabránily jich dosáhnout. Povinnosti, které na něj připadly, plní ukázněně, i když bez zvláštní radosti. Mezitím však, když to zrovna je možné, věnuje se svým osobním zájmům.

2) Prosím, odpovězte k popsaným případům (vepište do okénka písmeno):

Který z těch mužů je nejšťastnější?

4

Který z těch mužů nejvíce trpí?

3

3) Prosím, vylíchte nyní několika větami svůj vlastní "případ" tak, že vzájemně porovnáte, co jste v životě chtěl a oč jste se snažil, co z toho jste docílil a jak toto vše nyní pro sebe hodnotíte:

Vždy jsem pracovala s lidmi:
napřed jako servírka,
poté jako převratelka,
nyní pracuji ve školství
a zároveň dělám překlady.
Myslím, že pracovat s lidmi,
kromě s dětmi, je mi posláním!

Anotace

Jméno a příjmení:	Pavlna Kociánová
Katedra:	Katedra psychologie a patopsychologie
Vedoucí práce:	Mgr. Michaela Pugnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016
Název práce:	Smysl života – životní náplň pěstounské rodiny
Název v angličtině	Meaning of life - life filling foster families
Anotace práce:	Diplomová práce “Smysl života – životní náplň pěstounské rodiny” se Tato práce se zabývá smysluplností a naplněním života u lidí, kteří se rozhodli stát se pěstouny. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. První kapitola obsahuje obecné teoretické vymezení smyslu života člověka. Druhá kapitola se zaměřuje na lidské potřeby a hodnoty, jak u pěstounů, tak u dětí samotných. V dalších kapitolách se práce věnuje systému rodiny a náhradní rodinné péče. V empirické části, která nás seznamuje s výzkumným cílem, respondenty a výsledky výzkumů práce ověřuje pravdivost či nepravdivost dané hypotézy a kladených otázek o smysluplnosti a naplněnosti života pěstounů.
Klíčová slova:	Náhradní rodinná péče, rodina, smysl života, pěstounská péče, potřeby, hodnody, rodina.
Abstract:	The thesis "The meaning of life - life filling Foster Families" This work is focused on meaningfulness and fulfillment of life for people who have decided to become foster parents. The work is divided into theoretical and practical. The first chapter contains theoretical determination of the meaning of human life. The second chapter focuses on human needs and values, both the foster parents and the children themselves. In other chapters devoted to the work of families and foster care. In the empirical part, which introduces the research objective, respondents and the results of research work verify the truth or falsity of the hypothesis and asked questions about the meaning and fullness of life foster parents.
Keywords:	Foster care, family, sense of life, foster care, needs, values, family.

Přílohy vázané v práci:	vzor vyplněného dotazníku MBI, Logo test
Rozsah práce:	76 stran
Jazyk:	Český jazyk